

DE MAASEIKENAAR

Inhoudstafel

Woord vooraf	pag. 45
Maaseiker missionarissen in Bondo	pag. 46-60
Franse revolutie te Maaseik	pag. 61-72
Pater-Sangerskring	pag. 73-74
De Maaseikenaar Sportief (Hovercraft)	pag. 75-78
Het Maaseikenaarschap van Jan van Eyck	pag. 79-90
Maaseiker spreekwoorden	pag. 91-92
Diksjenaer van het Mezeikers	pag. 93
Eindverhandelingen in de Bibliotheek	pag. 94-99
Willemsfonds Maaseik	pag. 100
Maaseikenaren publiceren	pag. 101
Volkskunde: reclamerijmpjes	pag. 102-104
20 Jaar geleden schreef "De Maaseikenaar"	pag. 104-105
De oudste inwoners van Maaseik	pag. 106-107
Postzegelnieuws	pag. 108
Achterolmen licht top van de sluier op	pag. 108-109
Heilig-Wammesnieuws	pag. 110
In memoriam: Firmin Philips	pag. 111
In memoriam: Jacques Vancleef	pag. 111

De redactie dankt:

- Roger MAES voor de foto's
- Rita SEGERS-WESTHOVENS voor de vormgeving van de omslag

Woord vooraf

De winter is vergangen, ik zie des Meien schijn.....

Ja het was een zachte winter en het voorjaar begon vroeg met zonneschijn, wandelaars en levensgenieters op de terrasjes.

Met wat veel beaufort misschien en geknakte bomen, afgerukte antennes en een massale teloorgang van dakpannen.

Maar ook door het Maaseiker culturele leven woeien de nodige beauforts.

Er was het stemmige concert van de Karolingers in het kerkje van Heppeneert. Er was een optreden van het A-Capellakoor georganiseerd door Rotary-Maaseik. Er was de opening van onze gloednieuwe bibliotheek en de tentoonstelling over de Fraters van Tilburg door het Centrum voor Documentatie. Er was de uitgave van het boek over dezelfde Fraters.

En tussendoor werd er naar oud Maaslands gebruik Vastelaovend gevierd en kregen we, ondanks de meteorologische tegenvaller met Halfvasten, een prachtige stoet te zien.

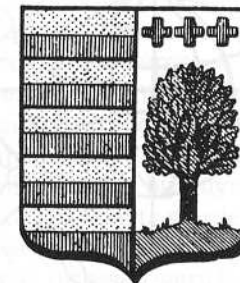
Voor de sportievelingen onder ons was er de volleybalmatch Maaseik-Zonhoven, waarbij de Sporthal van pure suspence op het grondvesten trilde. Naar we vernamen waren er later die avond in de Majectie ook stadsgenoten die op hun grondvesten trilden...

Achter gesloten deuren wordt er ondertussen reeds druk gewerkt aan wat nog komen moet. Want dit jaar wil Maaseik zijn meest bekende telg gaan vieren: Jan Van Eyck. Over het Maaseikenaarschap van deze grote kunstenaar brengen wij U in dit nummer enkele desiderata.

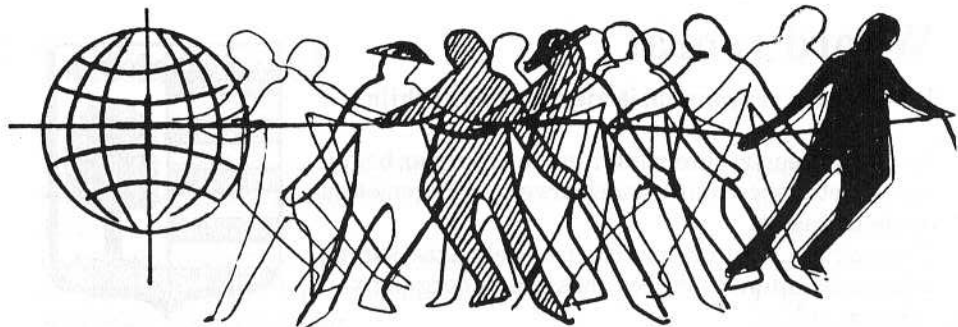
Verder wordt de artikelenreeks over de Franse Revolutie voortgezet en daarnaast wordt uitvoerig gememoreerd dat 25 jaar geleden twee Maaseiker missionarissen in Zaire vermoord werden.

U merkt het: vele bladzijden leesgenot en dat alles voor de luttele som van 300 fr. per jaar.

Wie op de hoogte wil blijven van "Maaseik in de vaart der volkeren", abonneert zich nog vandaag.

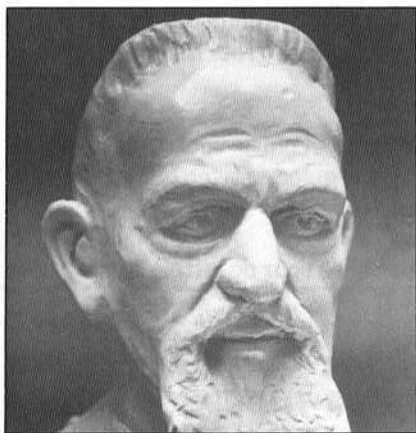
De redactie.

Maaseiker missionarissen in het bisdom Bondo (Uele-Zaire)

In dit jaar 1990, om precies te zijn: op 30 mei, zal het vijftiende jaar geleden zijn dat te Buta niet minder dan eenendertig missionarissen op wreedaardige wijze vermoord werden door rebellen (simba's). Onder hen ook twee nog jonge Maaseiker Kruisheren: Godfried Kraewinkels en Rik Snijkers. Naast een jaarlijkse herdenking te Runkst-Hasselt houdt de missiekring van Maaseik eraan op 1 juni naast deze twee ook de andere Maaseiker gezonden naar dat beproefde bisdom Bondo te herdenken. Hierover zult u elders wel meer vernemen.

Er is een tijd geweest dat het gelovige volk deze paters, zusters, broeders 'de besten onzer broeders (en zusters)' noemde en dat wie nu precies geen kerkpilaar was, toch veel bewondering en waardering opracht voor deze bezielde mensen.

Mgr. Konings.

Want het betekende nogal wat! En dat doet het nog! Mede om bij jongeren die herinnering levendig te houden zal er in boek en blad, in viering en expo aan herinnerd worden. Wij laten die mensen de revue passeren volgens hun vertrekken naar den vreemde...

*Stichting en oprichter van de missie Bondo was de geboren en getogen Maaseikenaar MATHIEU KONINGS (1870-1929).

Wie zijn portret bekijkt komt onder de indruk die een biograaf ook opdeed: 'Kijk naar die leeuwepop op de

krachtige, brede schouders, de fonkelende zwarte ogen, de forse neus, de vastberaden lippen. Het is echt het beeld van een man, die geboren scheen om te heersen. Konings werkte hard en hij verwachtte dat ook van anderen...'

Na studies aan het kollege van Maaseik trad hij, nog geen zeventien jaar oud, in bij de Kruisheren. Vijf jaar later is hij al priester (het ging toen allemaal wat sneller.. in die rustigere tijd..). Hij gaf wat les aan zijn oud kollege, om dan dogmatiek-professor te worden in het studiehuis van Sint Agatha bij Cuyck aan de Maas. Daar werd hij weggehaald om in 1905 prior gekozen te worden aan het nog piepjonge klooster en kollege te Hannut: het eerste en tot op heden enige franstalige kollege van de Kruisheren in België. Intussen werd het daar zo, dat de rustige boekenwijsheid in het bedrijvige schoolleven zeker op de achtergrond geraken moest. In zijn professorentijd had hij o.a. een boek in het Latijn samengesteld 'Tractatus de gratia divina' (verhandeling over de goddelijke genade) dat te Leuven verscheen in 1907 en een goede pers kreeg. Het is wel een tijdsbeeld: men schrijft nu niet meer in het Latijn... liefst in 't Engels en de kennis van die oude taal is tot een minimum herleid tegenwoordig.. (Wat zal het na ons zijn?). Intussen een soort 'curiosum' voor een Maaseikenaar..

Direkteur benoemd leidde Konings met vaste hand de nieuwe school tot, ja onder de Eerste Wereldoorlog. Toen men in 1936 te Hannut tegen de kloosterkerk aan een bronzen gedenkplaat onthulde waren daar wel degelijk redenen voor geweest. En goede.

In de kronieken van het Hannutse kollege wordt vooral melding gemaakt van zijn vaste hand en zijn leidende en vooruitziende geest: bij de opbouw van klooster en scholen (lager en middelbaar), de uitbreiding van een en ander, zijn reputatie als redenaar en predikant, zijn openstaan voor noden. Het zou ons veel te ver voeren hierop in te gaan. Een tragische dag was zeker de inval van de Duitse troepen in augustus 1914. Het begin van een vier jaar durende oorlogsellende: met inkwartieringen van de bezetters, inbeslagname van goederen en lokalen, verbod les te geven of zelfs te .. stoken, zorg om internen de kost te geven. Later Franse vluchtelingen die de prior royaal nog alle verblijf dat over was ter beschikking stelde. Zijn preken in de kloosterkerk, die spoedig de naam krijgt 'kerk van de vluchtelingen' te zijn.. Argwaan, ongenoegen, boete vanwege de bezetter.. Want Konings was een 'felle Belg' (un vaillant).. Erger misschien ook wel ongenoegen met sommige Nederlandse confraters in huis, die de 'Belgische' reacties als buitenlanders ten slotte niet zo 'aanvoelden': Nederland wist - gelukkig voor hen - niet wat oorlog WAS.. Toén toch nog niet!

Moeilijkheden daarrond bij de priorkeuze in 1915. Het heeft onze man toch wel wat 'getekend'. Mede door zijn leidersfiguurzijn is het waarschijnlijk - zegt zijn biograaf - 'dat sommigen niet zo makkelijk aan hun makkelijke trekken kwamen..' terwijl dit toch te Hannut erg nodig was.' Hij werd ten slotte 'toch' weer prior, 'maar het is een harde les geweest. Hij zal dit lijden nodig gehad

hebben om beter te leren barmhartig te zijn en begrip te hebben voor geestelijke en lichamelijke zwakheden in anderen'.

Het was allang zijn droom ooit 'naar de missie te gaan'. Dat weten wij zeker. Dus geen 'vlucht'. Hier speelt de geboren pionier wel door.. En de doorzetter, die graag uitdagingen op zich nam. In 1920 was het dan zover: de ZZKruisheren namen een missie aan in 'de Uele', een stuk Afrika, zowat tweemaal België en waar praktisch geen priester ooit lang(er) de voet had gezet.. Om niet te spreken van zusters, broeders, hospitalen, scholen en zo meer..

Het hoort tot de geschiedenis van 'Bondo'. En dient dus elders verhaald.

Als ik zo die eerste overgekomen foto's nu bekijk, die na máánden hier toekwamen (schaars dan nog..) dan zie ik daar zo'n reus van een Europeaan voorzichtig leunen op een dak van gras, zoals wij dat als kleine jongens voor de grap 'bouwden' ergens te velde.. Wat men daar een 'kerk' noemt! 'De Zegepraal des Kruises' was opgericht om 'de missies' te steunen. En in Nederland al wat moderner-in-naam: 'Kruistriomf'. Men leest van een reis van drie-en-een-halve maand.. Van géén post gedurende maanden.. Van een half jaar na aankomst nog steeds geen meegezonden bagage.. Van gebrek aan ongeveer alles.. Van heidenen bekeren, jawel; van 'veelwijverij' zoals dat met een niet zo fraai woord heette; van doop in stervensgevaar..

Van hoop ook.

En van het 'planten van het Kruis'..

Die pioniers waren zeker 'niet min'.

Wat hier nu staat rond Mathieu Konings geldt evenzeer voor de broeders en de uiteraard wat later gekomen zusters. Konings is maar 59 jaar oud geworden. 'Een totaal versleten mens' schrijft zijn confrater Kijzers in een teder 'in memoriam'. Dat hij een 'geboren leider' was had hij daar in Afrika óók bezeten. En dat hij een 'vader' was geworden voor de zover van de thuisbasis levende mensen. Hij is in '27 nog even in Europa geweest, om 'broeders' te 'vangen'! Hij overleed, na wat gesukkel, vrij plots op 9 juni 1929 te Bondo, de plaats waar met sukses na heel wat "gemier" het 'hoofdkwartier' van het bisdom was gevestigd.

Als 'monseigneur'; niet als gewijd bisschop.. Dat is dan weer iets van de toch wel 'oudere tijd', die wij - gelukkig - aan 't verlaten zijn. Een 'missie -in- de -wildernis' en dat wás het, begon een beetje 'zomaar'.. Dan kon het in rang 'apostolische prefektuur' worden met een 'apostolische prefekt'. Er zit wat paars aan vast en meer bevoegdheden, op voorwaarde dat het 'al wat is'. Volgt mogelijk 'apostolisch vikariaat' met een gewijde bisschop aan het hoofd. Volgt mogelijk 'bisdom' worden en zelfs ooit 'aartsbisdom'.. Er kan zelfs nog ooit een 'kardinaal' aan vastzitten, maar daar is men te Rome zeer zuinig op.. Ordning muss sein. Komaan: Mathieu Konings, de Kruisheer is in maart 1926

apostolisch prefekt geworden. Na onderhandelingen te Rome die nog wat voeten in de aarde hadden.

De 'Mgr. Koningsstraat' in Maaseik is in stad en omgeving toch wel zeer bekend.. Al is het bijvoorbeeld maar omdat DAAR niet alleen de deken woont, maar ook 'het hospitaal' is gelegen. Kliniek 'is nog altijd een woord dat onze mensen niet 'ligt'.

Hoeveel schrijfsters/schrijvers van wenskaartjes aan verpleegden (DOEN, mensen!) zullen zich ooit afvragen naar WIE dat daar heet? Daar vooraan staat al een 'Helleputte', OOK 'onbekend' zoals mij met een soort privé-onderzoek duidelijk is gebleken.. (Het is eigenlijk jammer dat er geen televisie in de buurt was..). Zo gaat het. Un vaillant. Een dappere doorzetter, zo zou ik dat willen vertalen.

Niet 'de minste' in de geschiedenis van Maaseik. Die toch al oud is.

*Na deze stichter heeft het even geduurd vooraleer er weer van Maaseik volk naar 'Bondo' trok.. En dat is dan -ere wie ere toekomt-: een vrouw-: MARIA KESLER, zuster Xaveria.

Zuster Maria Kesler.

Geboren te Genk in 1921 kwam zij nog jong in Maaseik terecht, waar zij school liep. Vandaar ging het naar de normaalschool te Diest. Augustus 1940, tijdens het eerste oorlogsjaar, deed zij haar intrede bij de Ursulinen. Zes jaar later vertrok zij naar de ursulinenmissie van Bili, op 1 mei 1946, zogoed als met de 'eerste mogelijkheid'. Daar deed zij haar professie in datzelfde jaar en in het land van haar 'keuze'.

Nadien belandde zij in Dakwa, waar zij zich inzette voor het onderwijs in de lagere school, van 1952 tot 1964.

Dan kwam de ramp!

Onder bewaking geraakte ze in gevangenschap in Ango. Het wordt, zoals voor zovelen, een lange lijdensgeschiedenis, tijd van tekort aan alles, schrik, overgeleverd zijn aan de willekeur van wat wij wel terecht 'een troep bandieten' mogen noemen.

Op 6 november een pak slaag...

Van vluchten voor een blanke, en vooral een vrouw, was er nooit sprake.. Toch wagen ze dat op 26 november, samen met zwarte zusters, op wier dappere hulp zij dan wel helemaal moeten vertrouwen; angstige dagen in de brousse..

Tot de bevrijding van 4 december. Ontzetting met een helicopter en met het

vliegtuig verder naar Dingela, Lisala, Leopoldstad. Aankomst op het feest van O.L. Vrouw, 12 december. De nachtmerrie van deze tijd is indertijd uitvoerig beschreven.

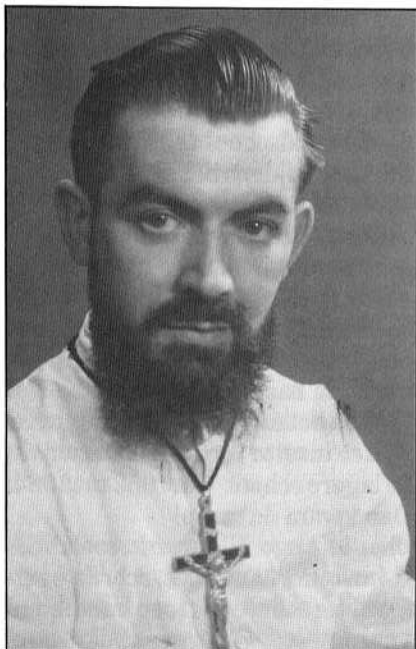
Het zou nog duren tot 25 juni 1965 voor alle medezusters weer in België zouden zijn.

Sinds januari 1965 nam zuster Xaveria weer taken op in het onderwijs te Maaseik. Vanaf 6 augustus 1971 is zij zo te zien 'definitief' verhuisd naar Overpelt, waar zij als steeds in het onderwijs belandde en overste is. Zij is één van de velen die 'iets te vertellen hebben'..

Meest betrokken bij wat er dit jaar herdacht wordt..

Onuitwisbaar. Onvergetelijk. In het geheugen ingebrand.

Men leze liefst die verhalen in de talrijke publikaties die er bestaan. Er is momenteel trouwens weer een 'gedenkboek' in de maak, naar aanleiding van de 25^e verjaardag.

Pater J. Theunissen.

volgde humaniora van 1927 tot 1933. Toen meldde hij zich voor het noviciaat van de Kruisheren te Diest, waar hij op Augustinusdag, 28 augustus 1934 zijn tijdelijke geloften aflegde. Filosofie volgden in 1934-1936 in het pas-opgerichte

studiehuis te Achel. Theologie dan weer te Diest, met tussendoor de soldatendienst aan het vaderland.

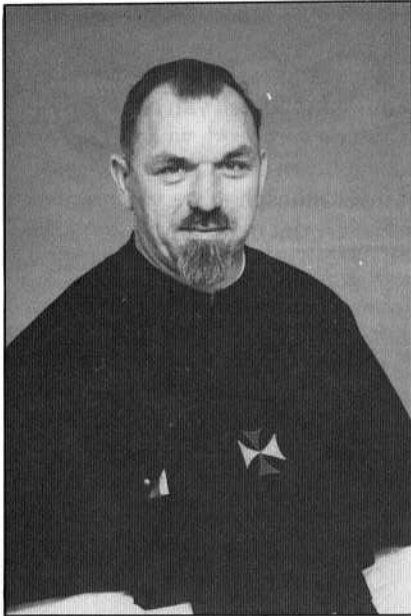
Op 24 augustus 1939 werd de nu 25-jarige priester gewijd. En bestemd voor de Kongo-missie. Daar drong het zich volgens de rapporten van bisschop Blessing intussen op, dat er degelijk onderwijs diende verzorgd, wellicht speciaal in de sektor 'landbouw' en aanverwante disciplines: de regio Bondo was nu eenmaal geen Katanga of zo, waar men het meer moest hebben van mijnbouw en dergelijke. Ambachtsscholen, landbouwscholen: dat moest de toekomst zijn. Het was een realistische en verstandige redenering en.. vooruitzien op de toekomst..

Jef Theunissen werd om die reden naar de universiteit van Leuven gestuurd voor de 'specialiteit' tropische landbouw. Ik heb hem daar meegemaakt als een 'vlijtigaard', die daarom naderhand niet voor niets de leiding kreeg van een scholenstichting waar hij fier op was en bleef. Zijn Leuvense jaren 1940/44/46 brachten hem ook 'op stage' bij veeartsen en mensendokters.. Hij kon er smakelijk over vertellen.. Op 9 oktober 1946 was dan het eerste afscheid. (Hij deed dat over in 1953 en moest in 1960 voorgoed terugkeren gestuurd door zijn overste Mgr. Blessing. Heel wat later keerde hij nog eens als zeer belangstellende 'kijker' terug: 'Had ik dat maar nooit gedaan..' was zijn verzuchting achteraf, toen hij daar de grondige verwoesting had vastgesteld van al wat door de blanken en vooral de missionarissen met bloed en zweet was opgebouwd vóór de rebellie in de toch wel goed op poten staande 'Belgische' Kongo, voor ze daar de onafhankelijkheid 'overkwam'. Ja: overkwam!).

Men leze, weer eens, wat een Manu Ruys en dergelijke, toch wel Kongokenners, erover denken.. Nu jaren na de beroemde 'dipenda'.. Ongeveer NIETS meer.. Toch niet voor de neger-met-nauwelijks-een-broek aan.. Terugzetten -en hoe?- van de moderne klok!!

Voor zijn vertrek naar Kongo had hij zich ook bezig gehouden met de scouts en meisjesgidsen van Diest. Het was ook weer een goede leerschool. Zijn 'eremis' te Maaseik ging in stilte door vanwege de mobilisatie (waardoor hijzelf ieder ogenblik kon opgeroepen worden). De aankomst in Matadi was enigszins 'feestelijk' want daar stond de stadsgenoot Wim Corstjens op de kade!

Het werd, onverwacht, een afscheid voorgoed van school en werk in Bondo. De volgende tijd maakte het steeds minder waarschijnlijk ooit nog te kunnen terugkeren, hoe graag ook. Jef belandde in ons klooster en kollege te Denderleeuw, dat in 1947 gesticht werd. Hij gaf er les. Hij werd er directeur van het kollege. Hij is er als gepensioneerde plotseling overleden op 29 augustus 1977. Nog maar 63. Hij ligt begraven te Denderleeuw, waar hij nog een gelukkige tijd heeft doorgemaakt.

Pater Th. Hacken.

Pater G. Kraewinkels.

*Samen met Jef Theunissen vertrok in 1946 THEO HACKEN, een eveneens authentieke Maaseikenaar. Geboren op 2 november 1914. Zijn vader 'den Hak' was een Maaseiker 'figuur'.

We zouden veel in herhaling vallen met de wederwaardigheden van ook deze priesterkruisheer, na die van zijn jaargenoot Theunissen, weer eens te gaan verhalen. Ze kenden zo ongeveer dezelfde lotgevallen. Ze traden samen in. Ze belandden samen in het leger. Ze werden geprofest en priester gewijd. Ze werden benoemd voor 'de Kongo'. Ze vertrokken samen. Het lijkt zo in menig opzicht wel een tweeling...

De priesterwijding van Theo had plaats op 5 april 1942. In Kongo was hij werkzaam in Digba, Buma, Baye, Monga, Bondo, Gwane.. Er was overal 'werk'. Zo ging dat tussen 1946 en 1964.

Net voor augustus 1964 week hij uit naar Bangassou in de Franse Kongo en vandaar naar België. Hij is nooit meer terug geweest. Werd godsdienstleraar aan het Maaseiker kollege tot 1966. Daarna kapelaan en godsdienstleraar te Neeroeteren, om pastoor te worden bij de oprichting van de derde parochie aldaar in Berg-Waterloos. Dat gebeurde in 1973. In de bouwerij is hij er zeer bedrijvig geweest: kerk, kleuterschool, parochiehuis, pastorie. Hij is er nog.

*De vijfde in de rij was GODFRIED KRAEWINKELS. Geboren te Maaseik op 14 juni 1922.

Studies aan het kollege van 1935 tot 1941. Novice bij de Kruisheren te Diest en professie op 28 augustus 1942. Priester gewijd op 3 augustus 1947. En eerste vertrek naar de Kongo op 24 december 1948. Hij werd leraar aan het klein seminarie te Bondo. Dan volgden Ango, Baye, Bili, Mongo en opnieuw Bondo. Tussen 1948 en 1965 kwam hij enkele keren op familiebezoek. Samen met Rik Snijkers is hij als martelaar gevallen te Buta op 30 mei 1965. Hij was maar goed veertig jaar toen. In het fameuze gedenkboek dat de missieprocurator Albert Lantin zaliger daarna liet verschijnen 'Vierentwintig getuigenissen' wordt hij geschetst als een man van weergaloze goedheid en aanhoudende minzaamheid. Dat getuigen allen die hem hebben gekend en meegemaakt.' Gijzelaar onder Makondo' (titel van een teruggevonden dagboek van medeslachtoffer Jan Verhoeven) vertelt zeer uitvoerig over die laatste maanden en weken. Niet enkel erg te noemen vanwege die wreedaardige en uitzinnige moordpartij, maar wellicht nog meer vanwege die blanken, die het zo goed voor hadden met de hun toevertrouwde Afrikanen..

Hij is, zoveel later, in de familie ver van vergeten..

Broer Albert maakte kort geleden nog het volgende gedicht:

Mijn diep betreurde broeder PRIESTER-MISSIONARIS GODFRIED:
Er werd tweemaal geklopt
De derde maal opende Hij het slot
De Heer was daar en kende het gevaar
Maakt U klaar want het einde is daar
De gruwel van de mensheid stroomde toe
Niets kon hen weerhouden van dit onmenselijk gedoe
Maanden had Hij doorgebracht vol moed
De vrijheid zou eens komen hopelijk met spoed
Niets was minder waar in dit gevaar
Al lag zijn ernst en humor dicht bij elkaar
Een wrede dood was 't einde van zijn bestaan
Soms kijk ik nog naar de horizon
Waar lucht en water een zijn met de zon
Ik meen Hem dan te ontwaren
Roepend er zijn toch zo vele gevaren
Help mij ik ben in nood
Maar niemand kon Hem redden van de dood.

Zuster M. Raphaëlle, o.c.c. (Van Den Eertwegh) heeft in de beslotenheid van haar clarissenklooster een aandoenlijk handgeschreven album samengesteld van 54 dichtbeschreven bladzijden rond die befaamde 'heerom'. Zo noemde zij hem samen met haar nichtjes. Met o.a. meer dan lezenswaardige getuigenissen van zijn oud-novicenmeester en meerdere anderen. Met 'gebedsverhoringen' en een 'wonderbare genezing'.. Dat is uiteraard geen 'onfeilbare waarheid', maar komt heel écht over en er zijn er wel meer, die aan de tussenkomst van 'onze martelaren' denken.. Wij zijn daar ook bij!

Pater P. Vandesande.

*Zesde in de rij is PIET (PIERRE) VANDESANDE

Geboren te Maaseik op 5 juni 1924. Zoals het een Maaseiker jongen paste: lagere school bij de Fraters; kollege bij de Kruisheren van 1936 tot 1943.

Intrede te Diest bij de Kruisheren in 1943. Eerste professie op 28 augustus 1944. Priesterwijding op 26 juli 1949. Een eremis op 14 augustus. Hogere studies regentenschool Antwerpen en eerste vertrek naar Kongo op 10 september 1955. Tot 1960 directie van de lagere school te Dakwa. Over Baye naar Monga van 1961 tot 1964, waar leraar middelbaar. Intussen broussereizen per prauw in een waterrijk gebied. In 1964 op gewoon verlof gekomen

werd hij hier door de 'feiten' achterhaald en geblokkeerd..

Wat blijft dan over? Met grote spanning alles proberen te volgen..

Aan de radio hangen..

Werk zoeken. Dat was er als godsdienstleraar aan de meisjeshumanoria en aan het kollege te Maaseik. Wat later aan het kollege te Neeroeteren..

Op en af tuffen met een scooter.. Wachten!

In 1967 teruggaan naar Monga, Baye, Bondo..

Er zowat alles verwoest en afgebroken vinden..

Moeizaam weer opbouwen.

En daar nu nog wonen en huizen te midden van de Afrikanen.

Pater R. Sniijkers.

*Zevende vertrekkende was RIK SNIJKERS

HET type wellicht van de vrolijke Maaseikenaar..

Geboren te Maaseik op 12 januari 1928.

Al heel jong betrokken bij 'van alles en nog wat': voetbal, a capellakoor, het orgel in de Kruisherenkerk, vlak tegenover het ouderlijk huis..

Kollege 1941-1948. Noviciaat en professie 28 augustus 1949. Priester gewijd op 25 juli 1954. Eremis 2 augustus. Eerste vertrek naar de Kongo op 7 september 1957 (latere in 1961 en 1963). Tussen 1954 en 1957 was hij op studie geweest te Parijs: de tijd was gekomen dat men de goedwillige 'zielen' 'zomaar' niet onderdempelde in den vreemde, maar een of andere soort 'opleiding' wenste in te bouwen. Wat ook maar

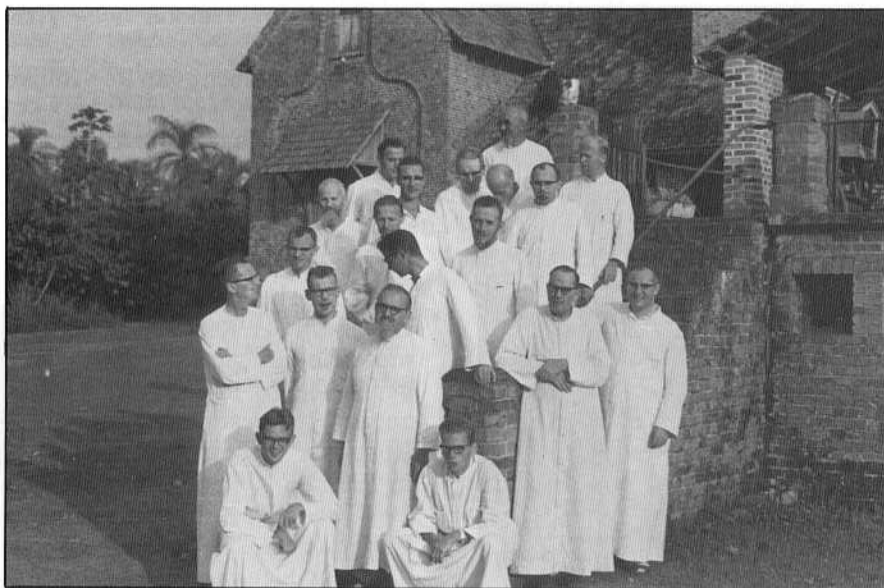
goed is.. Rik was zeer geliefd. En niet alleen in de familie..

Als hij 'overkwam' werd hij met giften en gaven overstelpt.. En ik denk wel dat heel Maaseik de zeer joviale Kruisheer uit de Bosstraat kende. Ook hij heeft daar in Afrika 'zijn licht niet onder de korenmaat gestoken'! Niet voor vele jaren, helaas niet.. Ook hij viel in augustus 1964 in handen van de Simba's. En daarmee begon, juist zoals voor G. Kraewinkels de lijdensweg. Ook hier past: men leze.. Men bekijke zijn gespannen gelaat op de 'laatste foto' die er, ook van hem, op deze wereld bestaat.. En men leze -het KAN misschien NU, zoveel later- nu de scherpste pijn eraf is en.. vader en moeder het niet meer hoeven te lezen.. wat er naderhand nog- voor haast iedereen onbekend - aan het licht is gekomen rond dat 'BUTA 30 MEI 1965':

De moordpartij - (in de 'geschriften' is er maar steeds sprake van terechtstellingen van veroordeelden'. Ik vind dat zever: het was MOORD!)

Het verhaal over de laatste stonden van de martelaars werd gedaan door een ooggetuige die de brousse verliet op 21 juni. Hij is de medische assistent Stanislas Muanda, afkomstig uit Leopoldstad. Het handschrift, dat wij aanhalen, werd ons ter hand gesteld door E.P. Belinne, van de Augustijner Orde, die als legeraalmoezenier het 6e CODO gedurende de ganse veldtocht vergezelde. Het bewuste handschrift heeft gediend om officieel verslag uit te brengen aangaande de moord op 31 missionarissen te Buta, verslag dat ondertekend

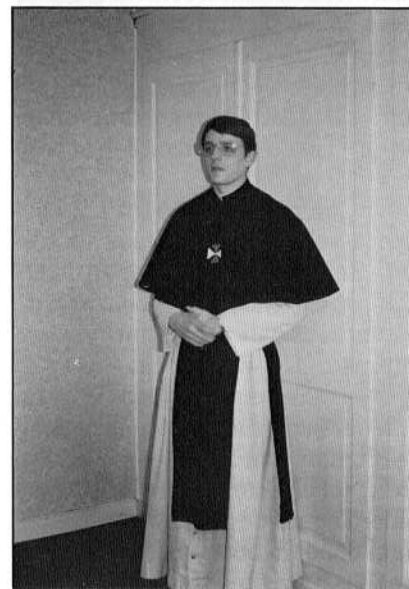
Buta, mei 1965.

werd door Stanislas Muanda, medisch assistent, zijn vrouw Alphonsine Tongo, de genaamden Bernadette Kampombe en Jeanne Mokila, echtgenoten van militairen, allen ooggetuigen van het drama:

«Omstreefs 17 uur kwamen een zestigtal Simba's, meestendeels van het Basokoras, geleid door majoor Philippe Likunde (middelmatische gestalte, dik en gebaard) naar de gevangenis om de Paters mee te nemen. Ze hebben ze volledig ontkleed, de armen achter de rug gebonden en te voet geleid naar de rechteroever van de Rubi (op ongeveer 400 m van de gevangenis), plaats van de foltering tegenover de linkeroever en het Kongolees hospitaal. Een 60-tal zieke Simba's uit het hospitaal en een 30-tal dorpingen, die op het lawaai waren toegelopen troepten samen om het schouwspel te zien. De meesten stemden in met wat gebeurde. De Europese priesters (30 door de getuigen geteld) op twee rijen geplaatst op de oever, bleven kalm ondanks de scheldwoorden en de slagen; geen kreet of traan. Ze moesten een voor een de oever afdalen, en elkeen werd met stokken geslagen. Dan werd aan ieder een messteek gegeven in de rechterzijde; eens gevallen ontvingen ze enige machete-kappen in de hals, en dan werd het lichaam in de rivier geworpen. Simba's in prauwen maakten met geweer-schoten af degenen die nog roerden. Anderen sneden met machete's en messen het linkerbeen af van het laatste slachtoffer na zijn dood en droegen het mee, zeggend: «Wij gaan het been van de priester opeten; het zijn politiekers». En ze richtten zich naar het militaire kamp, hun gewone verblijfplaats. Rond half-zeven gingen de toeschouwers uiteen en bevestigden nogmaals hun goedkeuring.»

Wij hielden eraan die tekst van het verslag, ondanks zijn realisme, in zijn geheel over te schrijven. Het is een rechtzetting van sommige beweringen in dagbladen, die meer belust waren op sensatie dan op waarheid.

En dan willen wij niet voorbijgaan aan een getuigenis van een neefje..

Pater P. Snijkers.

De religieuze roeping is in onze maatschappij een zonderling verschijnsel aan het worden. De tijd dat jaarlijks een groot aantal mensen deze levenskeuze maakte, is voorbij. In onze tijd van wetenschap en techniek, ongelooft en religieuze onverschilligheid gebeurt het nog maar zelden dat jonge mensen deze stap zetten. En toch wordt die stap nog gezet. Als je aan deze mensen vraagt naar het waarom van die keuze, stel je een vraag naar hun persoonlijk intieme leven. In het antwoord dat dan gegeven wordt, trachten zij de diepere beweegredenen van hun levenskeuze inzichtelijk te maken. De vraag blijft dan echter of je nadien een volledige kijk hebt op deze motieven. Toch wil ik proberen u iets te vertellen over mijn roepingsproces.

Van de tragische gebeurtenissen in 1964-1965 in Zaïre weet ik enkel wat ik erover gelezen of gehoord heb. Dit heeft op mij een diepe indruk gemaakt. Ik dacht hier vaak over na. Het beeld dat ik mij hierbij gevormd heb van onze martelaren en in het bijzonder van nonk Rik, heeft zeer sterk mijn levenskeuze bepaald. Ik heb nonk Rik nooit persoonlijk gekend en heb hem enkel leren kennen langs derden om (doorheen dat wat over hem geschreven en verteld werd). Ik heb vaak vol bewondering geluisterd naar de verhalen van mensen over hem. Iets wat mij hierbij steeds trof was dat de verteller (familie, vriend of confrater) steeds met grote dankbaarheid terugdacht aan nonk Rik en dat telkens dezelfde karakteristieken terugkwamen.

Nonk Rik groeide op als jongste in een gezin van vier kinderen. Hij liep school bij de Fraters van Tilburg en deed zijn secundaire studies op het H-Kruiscollege in Maaseik. Daar studeerde hij in 1948 af in de richting Latijn-Grieks. In deze periode vertelt men over nonk Rik dat hij een zeer eenvoudige, joviale kerel was die niet uitblonk door studieijver of vroomheid, maar die goed wist wat hij deed. Waar plezier werd gemaakt was hij erbij en ook dronk hij graag een

glas. Hij voelde zich het best op zijn gemak in een gezellig en plezierig gezelschap. Zijn klasgenoten en vele Maaseikenaren stonden dan ook verwonderd, toen ze hoorden dat hij Kruisheer ging worden.

In 1948 begon hij in Diest het noviciaat. Hij studeerde filosofie te Achel en theologie te Diest. Op 25 juli 1954 werd hij samen met een aantal confraters door Mgr. Schoenmaekers priester gewijd. In deze opleidingstijd bleef hij wie hij was: een opgewekte, blijde man die van het leven kon genieten en toch met diepe ernst zijn roeping beleefde. Hij was altijd te vinden voor een grap en hij bekeek alles van de postieve kant, maar ook verrichtte hij plichtsgetrouw de taken die hem werden toevertrouwd en hij was altijd present als men een beroep op hem deed. Hij was ieders vriend.

In 1955 werd hij als missionaris benoemd voor Congo. Van 1955 tot 1957 bereidde hij zich door studie (sociologie en afrikanistiek) voor op zijn taak als missionaris. In Congo was hij steeds werkzaam te Bondo waar hij leraar en directeur was van het klein seminarie, leider van het zangkoor en proost van de katholieke studentenbeweging. Hij was een enthousiaste missionaris en een door iedereen geliefde en gewaardeerde confrater. Hij was ook daar zoals hij altijd geweest was: een zeer sociale, blijde en tevreden man. Hij nam zijn studies au serieux hoewel hij geen studax was. Ieder had graag met hem te doen en velen voelden zich bij hem thuis. Hij bleef trouw aan zijn roeping en zijn idealen in diepe verbondenheid en solidariteit met zijn confraters en de mensen waarvoor hij zich verantwoordelijk voelde. Tijdens de gevangenschap onder de Simba's, van augustus '64 tot aan hun dood, hebben onze confraters veel moeten doorstaan. Het was voor hen een tijd van grote beproeving, angst, onzekerheid, ellende en verdriet. Zij moesten onder ogen zien hoe dat wat zij gedurende vele jaren hadden opgebouwd, grondig vernield werd. Men ontnam hen alles wat ze bezaten en de laatste uren zelfs de hoop op een goed einde van hun gevangenschap. Familie en vrienden hoorden niet veel over wat er in deze periode met onze missionarissen gebeurde. De grootste pijn en verdriet voor hen kwamen na de dramatische gebeurtenissen. Hun hoop en vertrouwen op een goede afloop moesten wijken voor de harde realiteit van foltering en dood. We weten door het getuigenis van de later geredde zusters hoe zij de laatste uren voor hun dood beleefd hebben, hoe onze confraters vol geloof bewust hun leven hebben gegeven voor hun werk en hun mensen. Toch blijft het mysterie van het 'waarom': was het niet beter geweest als ze gered waren geworden, wat ook gekund had?

De verhalen over nonk Rik, over zijn leven en zijn dood, hebben mij nooit losgelaten. Van een louter horen en lezen werd het bewondering en zelfs tot een 'me geroepen voelen' zoals bij hem. Met zijn beeld voor ogen, wil ik een Kruisheer worden zoals hij dat was en daarom bid ik: "Heer wil mij geven wat daarvoor nodig is: een groot geloof, een rustig hart, een blij gemoed en heel veel edelmoedigheid zoals hij die bezat.

Peter Snijkers

*De vrouwen hebben het laatste woord.. Ook hier: Voorlopig (?) achtste en laatste in deze rij is CATHARINA VANDESANDE, Ursulien. Beter bekend wellicht als 'Netty' of volgens haar kloosternaam 'zuster Hedwig'. (het kan maar een beetje ingewikkeld zijn).

Zus van onze Kruisheer Piet is Netty geboren te Maaseik op 31 december 1934. Of zij perse een jaartje 'ouder' wilde zijn dan zij in feite toch wel was/is.. In tegenstelling tot de miserabele verhalen hiervoor.. is zij nog springlevend. Wat doet/deed een Maaseiker meisje toen? Naar de lagere school gaan bij de Ursulinen. De technische school volgen, dan bij de Ursulinen van Hasselt het regentaat halen in 'snit en naad'.

De 'missie' heeft haar steeds geboeid en eigenlijk nooit losgelaten. Dit heeft mede de beslissing bepaald om in te treden bij de zusters Ursulinen te Diepenbeek toen ze 24 was. Zij gaf er les en nadien in Maaseik. 1958 was ook het jaar dat in Ango, bisdom Bondo, begonnen werd met de opleiding van inlandse Ursulinen. 1960 'onafhankelijkheid' werd de start van een moeilijke tijd voor de Missionarissen. Niettegenstaande kon Netty op 23 augustus voor de eerste maal naar Zaïre vertrekken. Zij was er een 'nieuwkomer' zonder de vele frustraties die de 'oudere garde' wel MOEST hebben.. Vol goede moed zette zij zich in voor de jeugd: onderwijs en de meisjesbeweging (wat toen nog mogelijk scheen: meisjesgidsen). Evenals voor zuster Xaveria, de medezusters, Paters en Broeders brak in augustus 1964 de zwaarste tijd aan..

Gijzeling, gevangenneming. Angst: voor mannen erg.. Voor vrouwen wellicht erger.. Vooral omdat in dat alles geen enkel 'systeem' stak: puur willekeur en afhankelijk van de een of andere 'zatte' beslissing.. Men leze de verslagen. En die zijn niet sensationeel opgesteld..

Bevrijd door de Para's kwam Netty op 8 december 1964 aan te Zaventem. "En toch ga ik terug!" was haar begroeting. Samen met de inlandse zusters verbleef zij te Ans en volgde 'bijscholing' in Luik, -mede om weer op haar positieven te komen-. Reeds in augustus 1967 kon zij naar haar dierbaar Ango terugkeren. Wederopbouwen..! in 1984 wordt vanuit de 'foyer' opnieuw met de bewaarschool begonnen. Sinds januari 1990 is zij 's morgens in het hospitaal, 's middags in de 'foyer', de jeugdbeweging, pastoraal, school, medikamenten (als dat KAN..)

Het lijkt ons een 'DAGtaak' te wezen..

En dat was het dan. Voorlopig, want men mag nooit wanhopen.. Slecht, mijne mens! Nutteloos! Bovendien ook niet waar.. SLECHTE TIJDEN zijn 'van alle tijden'.. Het Maaseiker-stadsbeeld verandert... Paters, Zusters, Missionarissen op verlof verdwijnen eruit..

Wij denken dat ieder weldenkend mens. Kristelijk of humanistisch of zomaar 'mens' niet zo maar kan voorbij gaan aan het gebeurde van die periode en van 30 mei 1965. Zij allen hebben recht op onze waardering. Wij hopen u enkele minstens 'fameuze', zoniet min of meer 'bepaalde' Maaseikenaren te hebben voorgesteld. Er bestaat een 'Paters Kraewinkels-Snijkerslaan' ergens bij de Ringlaan, op Heppeneert aan.. Het is als NAAM een 'onding': ge zult daar maar wonen (het zijn er gelukkig maar een paar..) Niet vóór 'dergelijke' naamGEVING, kan ik toch de achtergedachte waarderen..

BONDO, daar in Zaire IS een, in oorsprong: MAASEIKER aangelegenheid!

Donaat Snijders
Mia Vandesande

200 jaar geleden

De Franse Revolutie te Maaseik: 123 kloosterlingen werden op straat gezet

Inleiding:

In het Ancien Regime ¹⁾ was Maaseik een religieus centrum. Binnen de wallen waren er 6 kloosters, een kapittel van 9 tot 13 kanunniken, 6 ambten of gilden die op godsdienstige leest geschoeid waren, een aantal broederschapen en geestelijke genootschappen enz. Het kon niet op... vandaar de boutade: Maaseik was vroeger een clericaal nest! Het spreekt vanzelf dat de komst van de Fransen een aardverschuiving veroorzaakte. De ommekeer liep niet van een leien dakje. Het is er ons om te doen iets van de sfeer te laten proeven waarin de overgang van het oude naar het nieuwe bewind zich voltrok. Niet mijn of uw oordeel t.o.v. de Franse Revolutie zijn hier relevant omdat wij anno 1990 heel andere normen hanteren dan de mensen van 1789. Het is wel zo dat de hedendaagse maatschappij nog steeds 'teert' op een aantal positieve verworvenheden van 1 oktober 1795 toen de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik officieel werden ingelijfd bij de Franse Republiek. Wij trachten een schets te borstelen van het 'tableau vivant' op het einde van de 18de eeuw. Hoe reageerden de Maaseikenaren op de komst van de Sansculotten? Na afloop van de reeks volgt een opgave van de doorgenomen literatuur.

Volksraadpleging en betoogschrift

Caris ²⁾ noteert: "Op 28 september 1796 is hier de vernietiging van de kloosters gepubliceerd".

Achter deze ongezouten 'noot' ging een drama schuil. Het bericht had betrekking op de 'confiscatiewet' met verbeurdverklaring ³⁾ van de kerkelijke onroerende goederen. De afkondiging hiervan sloeg in als een bom. Het overgrote deel van de toenmalige bevolking was gehecht aan de geestelijkheid. Om niet eens te spreken van de adellijke kringen en gegoede burgerij die zich ook bedreigd voelden. Vandaar twee reacties. Er werd een anti-Franse volksraadpleging georganiseerd en er werd een emotioneel 'betoogschrift' opgesteld. Nu meer details. Op 26 november 1796 stuurde het kantonnaal bestuur de uitslag van de volksraadpleging, waarin brandhout werd gemaakt van de 'confiscatiewet', naar Parijs. Agent J.M. Van den Borne en zijn adjunct Grim hadden niet alleen in de stad maar ook in de omliggende dorpen handtekeningen

laten verzamelen voor de 'goede zaak'. Benevens deze volksraadpleging circuleerde een vlamvend betoogschrift, uitgaande van de kloosteringen, waarin te lezen stond dat de religieuzen tot aan de dood hun roeping zouden trouw blijven⁴. Beide initiatieven waren niet meer dan een slag in een glas water. De Franse administratie was verbolgen en nam represailles. De kopmannen van het verzet, notaris Van den Borne en geneesheer Van der Meer, werden in Parijs op het matje geroepen⁵. Toen het aristocratisch tweetal na veel onzekerheid weer in Maaseik opdook haalden hun medestanders opgelucht adem. Voorts ontsloegen de Fransen het volledig kantonnaal bestuur dat zo duidelijk partij gekozen had voor eigen achterban. Om dit ontslag zullen de betrokkenen niet rouwig geweest zijn. Er was geen eer te behalen met enige vorm van samenwerking met de Fransen. Die gingen naarstig op zoek naar plaatsvervangers, maar het was een 'heksenwerk' om hier of daar nog welmenende lieden te vinden die zich voor de Franse kar lieten spannen...

De kloosterlingen en het gesol met de bons.

Anno 1795 waren in Maaseik zoals hierboven geschreven 6 kloosters⁶. Waar pleisterden al deze paters, broeders en biddende begijntjes? Vooreerst de Kruisherkerk. Zij verbleven in hun klooster tussen de Bosstraat (nu is daar nog de Kruisherkerk) en de Pelserstraat (thans lagere school). Vervolgens de Minderbroeders. Zij woonden in het groot klooster aan de Boomgaardstraat waar tot verleden jaar de Zusters Ursulinen verbleven. Dan de Capucijnen. Zij hadden een klooster op de Capucienplaats, waar in de loop van dit jaar het Instituut Onze-Lieve-Vrouw-ter-Engelen het 150-jarig jubileum viert. Nu de drie vrouwelijke orden. De Agneten woonden in hun welvarend klooster nabij de wal aan het einde van de Grote Kerkstraat (thans notaris Indekeu). Vlak daartegenover lag het klooster van de Capucinessen, ook genaamd 'het Sion', vandaar de naam Sionstraat (thans verdwenen). Tenslotte waren er nog de zusters Sepulchrienen die woonden waar thans de Kruisherkerk hun klooster met college hebben. De kanunniken van het Collegiaal Kapittel, verbonden aan de St.-Catharinakerk, verbleven in eigen huizen in de Bleumerstraat, de Bosstraat, de Hepperstraat, op de markt en in de Grote en Kleine Kerkstraat. Hun huizen en onroerende goederen vielen eveneens onder de 'confiscatiewet'. De opheffing van de kloosters gebeurde in drie fazen:

1. Vooreerst werd een inventaris opgemaakt van de inboedel (de onroerende goederen waren al in november 1795 geïnventariseerd).
2. Daarna werden de 'bons' aangeboden.
3. Twee decaden (20 dagen) daarna had de 'uitdrijving' plaats. Te Maaseik werd de Franse commissaris Bovier jr. bij deze penibele operatie geassisteerd door het plaatselijke duo Pierre Simard en Jan Spee. Nadat ze uit hun huizen waren gezet moesten de kloosterlingen hun geestelijk habijt afleggen en gekleed gaan als Jan en alleman: dat was voor de brave borsten een hele aanpassing. Caris schrijft: "Den 23 januari 1797 zijn aen de religieuzen van het 'groot

klooster' (Agneten) de bons gepresenteerd geworden, maar hebben deselve gewijgert aen te nemen. Den 24 dito aen de Kruijsheren. Den 25 op het 'klijn klooster' (Sepulchrienen). Den 26 op het clooster Sion (Capucinessen). Den 27 aen de paters Capucijnen. Den 5 februari aen de paters Minderbroeders, maer geen van alle cloosterlinge of religieuzen hier te Maeseck hebben de bons aengenomen".

Hoe zat dat nu met die bons. Dat waren vergoedingen die door de Franse bezetter werden toegewezen aan de 'gedupeerde' kloosterlingen om in hun levensonderhoud te voorzien. Iedere priester had recht op 15.000 fr, een zuster op 10.000 fr en een lekebroeder op 5.000 fr. Een werkzuster moest het stellen met 3.334 fr. Waarom dat onderscheid? Volgens de verslagen bood op 7 januari 1797 ene Beauduin, commissaris van de domeinen, in de Maaseiker kloosters 123 'pensioenbons' aan⁷, verdeeld als het volgt: Minderbroeders: 30 paters en 7 broeders; Capucijnen: 23 paters en 3 broeders; Kruisherkerk: 8 paters en 2 broeders; Sepulchrienen: 12 slotzusters en 6 werkzusters; Agneten: 11 slotzusters en 5 werkzusters; Capucinessen: 11 slotzusters en 5 werkzusters. Caris noteert uit de eerste hand dat te Maaseik geen enkele bon werd aangenomen... Eén broeder Minderbroeder blijkt toch door de knieën gegaan te zijn. Op 4 mei 1797 aanvaardde J. Mengen zijn bon. Wellicht had de man geen middelen van bestaan.. Er is heel wat gesold met die bons. Mocht men ze aanvaarden, ja dan neen? Uiteindelijk was het toegelaten, volgens de kerkelijke overheid, de bons te aanvaarden als men het inzicht had daarmee kerkelijke goederen terug te kopen. Spijts deze beslissing van paus Pius VI weigerde het merendeel van de kloosterlingen in het departement van de Nedermaas de bons uit protest tegen het antigodsdienstig karakter van de revolutie. Een Augustijner monnik van Rolduc zou vrijkomen op voorwaarde dat hij de 'bons' aannam. In de gevangenis cel kraste hij onder zijn eetbordje: "Maledicta pensio.."

J. Smeets kocht het Agnetenklooster

Op 12 februari 1797 werden de Agneten⁸ uit hun bloeiend klooster gezet. Commissaris Bovier jr. had drie dagen gewerkt aan de inventaris van de inboedel waarmee hij op 5 oktober 1796 was klaargekomen. Toen puntje bij paaltje kwam ontbraken 5 nummers: het orgel, de grote pendule, 6 schilderijen, een kelk, een kazuifel en een koperen brouwerijketel. De Zusters waren niet op hun mond gevallen. Het orgel was 'weg' voor reparatie en de koperen ketel en pendule waren verkocht om in hun levensonderhoud te voorzien. Het kazuifel en de kelk waren gestolen... logen de Zusters en wie zal hun dat kwalijk nemen...?

Giftig als ze waren op die duivelse Fransen weigerden ze het proces-verbaal te ondertekenen. In hun ogen waren de Sansculotten goddeloze dieven die hun alles wat ze eeuwenlang gespaard en vergaard hadden, op een brutale wijze afnamen. De Agneten hadden veel onroerende goederen: 180 ha, 21 a en 15

ca. Ook daarvan zagen ze echt geen cent terug. J. Smeets uit Maaseik kocht het klooster met de bijbehorende boerderij aan voor 251.000 fr. Via dezelfde J. Smeets kocht de cie. J. Hugénier uit Parijs het Sleyterhof (12 bunder) te Ophoven tegen de prijs van 12.110 fr. Het bekende Wijnenhof in het Leu te Ophoven ging naar de opkoper Frans Hamard. Zodoende stonden de Agneten op straat. Voor vrouwen die praktisch hun hele leven hadden doorgebracht binnen de welvarende zekerheid van een groot en veilig klooster moet deze 'roemloze' uittocht hard zijn aangekomen. Waar moesten ze naartoe? Begin oktober 1797 ontdekte commissaris Lemoussu bij de wed. Houben in de Bosstraat te Maaseik zes Agneten. De bekende Capucijn Polenus kwam daar regelmatig in het geheim bij hen. Wat ging die daar doen? De mis lezen, de rozenkrans bidden en nu en dan een kind dopen. Voor de Kerk was het een catacombentijd. Alleen beëdigde priesters⁹ mochten de mis doen. Dag en nacht lagen de Franse 'gendarmes' op de loer om pater Polenus te strikken, maar zonder resultaat. Commissaris Lemoussu liet dan maar een razzia houden. In een alkoof vond men enkele misgewaden en een kelk... maar ook 6 Zusterkens. Het land was in gevaar... Er werd proces-verbaal opgemaakt.

Dit buitengoed uit de 18de eeuw is het voormalige Agnetenklooster aan het einde van de Grote Kerkstraat te Maaseik. Het klooster werd gebouwd van 1486 tot 1530. Het goed was gelegen tussen de Grote Kerkstraat, het Herenstraatje, de Wal en de Holstraat (thans Mgr. Koningsstraat). Momenteel is dit gebouw eigendom van notaris Indekeu. Hij kocht het aan in 1965. Wat wij op de foto zien is de voormalige infirmerie (ziekenhuis). De volksmond noemde dit gebouw met het park het 'Geudsje'.

Waar priorin Josephina Bollen en de Zusters Maria en Josephine Driebeek, Ursula Bocemair, Christina Selemnine en Augustine Bellegardin toen naartoe trokken mag Joost weten.

De Kruisheren kochten kerk en klooster terug.

Op het tijdstip van de uitdrijving (16-02-1797) verbleven de volgende 10 personen in het klooster; Johannes Zimmer, Prior; Gisbertus Plugers, onderprior; Ludovicus Lemmens, Joannes Bergmans, Petrus Coopmans, Henricus Herkenrode, Henricus Lemmens en Joannes Lemmens, allen Kruisheren. Verder de twee lekebroeders Hermanus Germis en Leonardus Schmitz. Vier van hen bleven in Maaseik wonen, nadat de Fransen hun de deur gewezen hadden. Leonardus Lemmens ging in de 'zaak' van zijn broer, Ludovicus Lemmens werd kapelaan, Joannes Bergmans ging boeren en Petrus Coopmans zou geschiedenis maken als de 'rebellerende' pastoor van Heppeneert. Bij de Kruisheren was uiteraard ook een inventaris opgemaakt maar wat de snuggere heren aangaven was niet om over naar huis te schrijven. Trouwens, de kloosterlingen mochten hun persoonlijke bezittingen houden.

De kostbare brouwerijketel stond bij Gerardus Jacobus Briers die nog wel een en ander had verstoopt. Briers zei tegen de Fransen dat hij die ketel voor 600 fr had gekocht maar de Fransen geloofden hem niet en lieten de ketel naar Maastricht overbrengen om er kanonkogels van te gieten. Op 29 oktober 1802 werden nog kerkmeubelen, die voorheen niet boven water gekomen waren, verkocht. De aankopers waren J.J. Gelders, J.P. Lenerts en P.J. Claessens, allemaal vrienden 'des huizes' alsook procurator (beheerder van stoffelijke aangelegenheden) J.W. Lemmens. Hadden de heren nu hun lesje geleerd...?? Toen de kerk en het klooster aan de beurt waren om verkocht te worden daagden geen kopers op. In 1800 werden beide gebouwen herschat voor de som van 106.800 fr. Klooster en kerk bleven nationaal domein. Anno 1856 kon prior De Bruyn, na de terugkeer van de Kruisheren te Maaseik, de kerk terugkopen voor 10.000 fr. De kerk zou een steeds grotere rol gaan spelen op parochieel vlak. Op de plaats waar het klooster had gestaan huisde tot 1960 de Rijkswacht. Ook deze gebouwen zouden uiteindelijk naar de orde terugkeren. Dat gebeurde in twee trapjes. In 1967 werd het oude rijkswachtgebouw met bijbehorende grond (4 a, 50 ca) aangekocht voor 325.000 fr en in 1974 werd een huis (met 7 a, 80 ca grond) verworven voor 800.000 fr. Ter plaatse bouwden de Kruisheren hun lagere school. De Rijkswacht betrok nieuwe gebouwen aan de Maastrichtersteenweg.

Nu nog even de overige onroerende goederen. Die bedroegen 93 ha, 46 a en 28 ca, vooral gelegen te Maaseik, Neeritter en Elen. De Startshoeve (in de volksmond Stadshoof) in het Ven (13 bunder) werd op 31 mei 1797 voor de prijs van 20.400 fr aangekocht door de ex-kloosterlinge Eugénie Delpierre en het Sylerhof in de Hagendoren te Kinrooi (16 bunder en 320 kleine roeden) ging voor 30.200 fr naar ex-kloosterlinge Maria Holthausen uit Herckenrode. Gaat

het hier om een handeltje? Het bekende Kapellenhof te Elen (bijna 37 bunder) werd aangekocht door de cie. Hugener te Parijs voor 53.000 fr. En op 2 januari 1798 kocht dezelfde Parijse compagnie het Wemerhofke te Kinrooi aan voor 5.100 fr. Tenslotte was er nog het Hermenshof in het Gremelslo (12 bunder). Aankoper was Mathieu Moreau uit Luik voor 56.000 fr. Losliggende percelen werden in de loop van 1798 tot 1809 nog aangekocht door: J.L. Sedaine (Maaseik), Louis Havet (Maastricht), Lucas Nagels en Van Gulpen (Maastricht), Jan Bosch (Maastricht), Nicolaas Pernot (Maaseik), Jaak Kreymans (Antwerpen), Piet Prevot (Maaseik), Hendrik Holleman (Maastricht), Piet-Frans Dewee (Maaseik), Jan Hex (Aldendeik) en Jaak Nyssens (Maaseik). De 7 huizen in de Bosstraat gingen naar de Maaseikenaren: P.A. Lorel³⁾, J.F. Bellefroid, Antoon Leenders en Willem Schoofs²⁾. Tenslotte werden nog 90 roeden landbouwgrond verkocht, die het 'trotse' bezit waren van de aloude broederschap van St. Gertrudis te Heppeneert.

Sepulchrienen brachten Frans commissaris van de wijs.

Op 18 februari 1797 werden de Sepulchrienen uit hun klooster aan Pelsersstraat gezet. De priorin A. Vossen las een ontroerende brief voor die de Franse commissaris zowaar in de verlegenheid bracht. Hij kon zijn ontroering 'pour les braves religieuses' maar moeilijk verbergen, zo staat geschreven. Maar nu de brief:

"Citoyens, de ondergetekenden (13 namen) zullen, gezien zij aan geweld niet kunnen weerstaan, dit huis verlaten. Zij verklaren echter dat zij deze heilige plaatsen, die zij verkozen hadden, om er gans hun leven God te dienen en zich te wijden aan de geestelijke plichten, onder dwang moeten verlaten. Tot aan hun dood zouden zij die plichten willen volbrengen, indien dit mogelijk ware geweest. Aldus getuigen, allen verenigd in hun klooster van O.-L.-Vrouw-ter-Engelen te Maaseik op 18 februari 1797".

Deze brief spreekt voor zichzelf. De volgende zusters ondertekenden met de dood in het hart het proces-verbaal van de uitdrijving: A. Vossen (priorin) en de Zusters C. Grim, A. Gielen, M. Loomans, A. Stals, J. Lemmens, C. Rijken en M. Goosens. Hadden de zusters ook landerijen? Jawel: 84 ha, 37 a en 58 ca. De belangrijke hoeve Hoverhof te Kinrooi onder Kessenich werd door de cie. Hugener uit Parijs opgekocht.

Capucinessen 'vergaten' twee pachthoeven.

Op 23 februari 1797 luidde de klok voor de Capucinessen aan de Sionstraat. De 11 slotzusters en 5 werkszusters hadden veel gebeden maar zelfs dat hielp niet. Ook hier werd een protestbrief voorgelezen. Commissaris Bovier jr. veinsde medelijden maar zette de 'arme schapen' toch maar op straat. Befehl! ook in het Frans!

Een verdwenen hoekje te Maaseik; poortje met hardstenen omlijsting in de Sionstraat. De foto dateert uit 1963. De straatnaam herinnert aan het Sion, waar de Zusters Capucinessen verbleven. Door de aanleg van de ringlaan en het Rijk-sadministratief Centrum onderging dit gedeelte van de Bleumerwijk een complete gedaanteverandering.

De inventaris van de inboedel was al opgemaakt op 24 oktober 1796, maar het zilverwerk uit de kapel was rechtstreeks naar Parijs gezonden. Wat de huisraad betreft hadden de Capucinessen alleen maar een paar tafels, enkele stoelen en enig koperwerk uit de brouwerij aangegeven. De rest was vliegen.. Het Capucinessenklooster werd op 7 april 1798 verkocht voor 171.000 fr aan de ex-kloosterlinge Thérèse Holthausen uit Herckenrode. Weeral die rijke ex-zuster! Handelde zij in opdracht? Het onroerend goed van de Capucinessen bedroeg 88 ha, 10 a en 15 ca, verspreid over Roermond, Maaseik, Tongerlo, Ohé en Laak, Ophoven, Echt, Neerglabbeek tot in het Solt.

J. Smeets, die hier vlak tegenover ook al het Agnetenklooster had aangekocht, kocht de boerderij Bosserhof (dik 17 bunder) aan voor de cie. Hugener te Parijs. De cie. Bodin kocht de Bacchushoeve te Dilsen aan. Omdat de Capucinessen geen melding gemaakt hadden van de pachthoeven Colenhof in het Ven te Maaseik en Boxhof te Geistingen kregen op 9 juli 1798 de twee Zusters Elisabeth van Maeseyck en Thérèse van Bree een proces aan hun broek. Vooral Dodé uit Thorn was in die turbulente dagen in zijn sas want er waren 'zaak-

jes' te doen. Als een opgejaagde haas ging hij op zoek naar 'verborgen' kloostergoederen. Bij de wed. Crijns ontdekte hij twee ondergedoken Capucinessen. Daar legde Dodé ook de hand op een kostbare kist met inhoud die hij liet overbrengen naar Maastricht waar men vaststelde dat ze... leeg was. Dat kostte notaris Van den Borne uit Echt zijn job bij de Fransen. Maar Dodé gaf niet op. Bij dokter van der Meer vond hij kerkgewaden, bij Coopmans enkele meubelen, bij vader Joosten vijf beddekoetsen en bij Heydts een antependium uit het Capucinessenkerkje. Op Colenhof in het Ven stonden 2 karren hooi, 2 tonnen 'witmoes' en een kar vol beddekoetsen. In de kelder van Boxhof ontdekte Dodé zowaar een ton wijn (150 l) afkomstig van de Capucinessen... Verder vond men bij Johannes Bisschops enkele meubelen, een altaar met schilderij en een kazuifel. Bij Mathieu Bongers kwam het koperwerk van de brouwerij boven water en tenslotte moest de genaamde Vreck een paar waskuipen en nog enig goed uit de Sionkerk teruggeven. Ook leidde nog een spoor naar de hoeve aan de Stenenbrug. Daar stonden in de schuur achter het stro een klok en vijf bedden. Alle gevonden 'voorwerpen' werden in veiligheid gebracht op de 'gendarmerie', die sedert de revolutie huisde in het Kruisherenklooster. Dodé kreeg van de Franse overheid schouderklopjes voor zijn 'mollenwerk'.

Capucijnen overleefden de revolutie.

Op 2 maart 1797 klopten de Franse beampten aan bij de Capijcinen. Ze troffen er 23 paters en 3 broeders aan, allen in 'bange' verwachting. De kloosterlingen werd zonder pardon de deur gewezen. De meeste paters doken onder en bleven in het geheim geestelijke leiding geven. Daar konden de Franse beampten van 'dood' vallen. Op 4 november namen ze wraak en plaatsten de volgende Capucijnen op de gevreesde deportatielijst: Jan Thibos, Hubert Stevens, Cornelis Bussel(s), M. Montfort, Mathieu Eggen, Engelskerken en Jaspers. Waar zat Polenus? De inventaris bij de Capijcinen was al opgemaakt op 13 oktober 1796. De paters zegden dat ze buiten hun klooster geen onroerende goederen bezaten. Toch 'verpatsten' ze op 23 september 1803 te Kessenich nog een perceel grond van 43 a, 60 ca. Wel toonden de pientere paters een aantal rekeningen waaruit moest blijken dat ze in de schuld stonden bij de wed. Teunissen (Bosstraat), apotheker Botty (Markt), bij glazenier Renier Lynaes en bij slotenmaker Maesen. Op 1 mei 1799 werden de meubels van de Capucijnen onder de hamer gebracht maar er waren geen gegadigden, wel een groepje jengelende kinderen.. Het klooster van de Capucijnen werd aangekocht (171.000 fr) door Jacques Nyssens uit Maaseik en de kerk kwam in handen van de vreemde opkoper Pepinster. Spee junior uit Maaseik, zoon van de gemeenteagent, kon voor 8,25 fr het gemarmerd altaar op de kop tikken. De Capucijnen vertoefden toen al geruime tijd in hun Nederlands klooster te Handel bij 's-Hertogenbosch. Zij hielden als enige kloosterorde van Maaseik stand tot na de Franse Revolutie en keerden in 1814 terug maar toen was de 'fut' eruit. In 1840 namen de Zusters van Liefde hun plaats in...

Minderbroeders hadden weinig landerijen.

De bloeiende orde van de Minderbroeders (Franciskanen) zou na de Franse verovering niet meer in de stad terugkeren. Ze verbleven in hun groot klooster dat de hele Boomgaardstraat nu nog domineert. Numeriek kwam deze orde te Maaseik op de eerste plaats, alhoewel ze betrekkelijk weinig onroerende goederen bezat. De Minderbroeders waren geen boeren maar maakten zich verdienstelijk in het parochiale kader en in het onderwijs, waaruit ze ook hun inkomsten haalden.

Op 6 maart 1797 werden de Minderbroeders 'buiten' gezet: 30 paters en 7 broeders stonden in één klap op straat. Benevens hun klooster bezaten ze een ommuurde tuin (de latere Engelse hof) en een huis aan de overzijde van de straat. Totale waarde 8.000 pond. Op 12 april 1797 kwam te Maastricht alles in handen van de Hasseltse zwartgoed-opkoper Libboton. Deze, zo verklaarde hij later, handelde in opdracht van Cathérine Baudrée, een gewezen kloosterzuster van de Recoletten te Luik. We konden niet achterhalen door welke motieven de 'rijke' zuster bewogen werd. Op 1 mei 1799 werd het meubilair verkocht maar... dat werd een formidabele flop. Dit kwam, aldus de Franse beampten, omdat drie geestelijken (de paters Peremans, Coopmans en kapeiaan Stals) tussen de mensen stonden zodat het volk niet durfde kopen???. Ook bij de Minderbroeders kwam de diaspora hard aan. Sommige paters bleven in de stad wonen als hovenier, kaarsenmaker en... haarkapper. Een groepje Minderbroeders 'kraakte' de pastorij.. zodat ze toch een dak boven het hoofd hadden. Maar...op 22 oktober 1797 werden ze daar buiten gezet door de beëdigde priester en Franse slippendrager Theodoor Fijten die ook nog een huis op de Markt had. Hij overleed te Maaseik op 29-12-1825.

E.H. Louis Clement Magnée, een gladde jongen.

Ook de abdij van St.-Jansberg werd door de Fransen geruïneerd. Deze instelling verloor 37 ha, 20 a en 60 ca. Hetzelfde lot ondergingen de kanunniken van het collegiaal kapittel die 81 ha, 9 a en 93 ca (landerijen en huizen) kwijtspeelden, de proosdij van Aldeneik (36 ha, 84 a, 76 ca) en de kerk van Aldeneik (8 ha, 17 a, 74 ca). Zelfs het ambt St. Elooi ontsnapte niet aan de inhalige Fransen en verloor 1 ha, 80 a, 80 ca. Uiteindelijk was er nog de aankoop van het bisschoppelijk Prinsenhof (19.500 fr) op 4 maart door advocaat Smits ten voordele van de Maastrichtse aannemer Jan Frans Sovion. In 1818 werd het gebouw gesloopt. De drie notarissen die te Maaseik betrokken waren bij de verkoop van 'zwart' goed zijn de Maastrichtenaren: Nierstrass, Lefevre en Van Gulpen.

Heel wat vreemde makelaars, vooral uit Maastricht, deden 'gouden zaakjes'. Ook enkele Maaseikenaren deden mee: Smeets, Tullenaars, Dewee, Magnée en Magniet. Een dubieuze rol werd gespeeld door de beëdigde priester Louis Clement Magnée. Samen met ontvanger Titeux en ene Deceuleneer richtte hij een 'compagnie' op voor de aankoop van goederen. Ex-kanunnik Bachaus

van het kapittel te Susteren bezorgde hun eigendomstitels voor een waarde van 300.000 fr. Deze goederen werden onderling verdeeld met medeweten van Sedaine, de ontvanger van registratie en domeinen te Maaseik. In 1813 lekte alles uit. Sedaine werd in Antwerpen opgesloten. Bachaus, de grote gokker, week uit naar Amsterdam. Ook Louis Clement Magnée liep tegen de lamp maar zoals hem dat al vaker gelukte, kon hij ook nu zijn hachje redden (10). Louis Clement Magnée, die in 1794 de toog had uitgetrokken, nam in 1814 het priesterambt weer op. Hij liet door pastoor Opt Endt op Sinksendag 6 juni 1813 in de 'grote kerk' vanop de preekstoel vergiffenis vragen voor de ergernis en het schandaal die hij gegeven had. E.H. Louis Clement Magnée, een rijkbe-gaafde telg uit de bevoorrechte klasse, liet in het openbaar vergiffenis vra-gen voor zijn houding tijdens de Franse Revolutie. Ondertussen had hij de rechtgeaarde en trouwe burgers wel hopeloos belachelijk gemaakt, belazerd en bedonderd... (vervolgt)

Piet HENKENS

NOTEN

1. Ancien Régime: Uitdrukking die na 1815 vooral gebruikt wordt om de bestuursvorm vóór 1789 aan te duiden, met zijn absolute koningsmacht, de voorrechten van adel en geestelijkheid enz.
2. Caris L.J. (*1783- + 1847): Kroniek. De Maaseiker Kroniek Caris werd in 1986 uitgegeven door Roger Janssen, met medewerking van de provincie Limburg (Culturele Aangelegenheden).
3. Verbeuren: (als straf) verliezen.
4. De volgende kantonnale agenten ondertekenden mede het betoogsschrift van de Maaseiker religieuzen: Moors (president): Jan Martin Van den Borne (agent te Maaseik); Theodoor Van Roy (Neeritter); L. Nelissen (Rotem); Frans Rutten (Kessenich); A. Reynders (Ophoven); P. Van Oeteren (Elen); J. Stassen (Dilsen); J.L. Claessens (Opoeteren en Neeroeteren); J.A. Rotscheydt (Thorn); J. Smeets (Ittervoort); M. Raemaekers (Wessem) en nog ene J. Janssen uit Neeritter.
5. Te Maaseik ging de anti-Franse weerstand uit van de drie kringen: 1. Een groep rond de advocaat Gelders en notaris Van den Borne. 2. Een groep rond advocaat Stoffels en geneesheer Van der Meer. 3. Een groep rond de oud-burgemeesters Lulsdorf en Tulleeners.
6. Anno 1796 telde Maaseik 1967 inwoners, waarvan 424 jonger dan 12 jaar. Van de overige waren er 676 mannen en 867 vrouwen.
7. 'Pensio(e)n' betekent letterlijk: Het geld dat men nodig heeft om in zijn levensonderhoud te voorzien. Men zou kunnen zeggen, een soort kostgeld.
8. De Agneten runden niet alleen een florissante boerderij met alles wat daarbijhoort maar ook nog een bloeiende laken-nijverheid. Voorts hadden ze een hospitaal, een kostschool voor meisjes en een indrukwekkende bibliotheek.
9. In het kanton Maaseik waren volgens een lijst van 3 maart 1798 drie beëdigde en 59 onbeëdigde priesters. De 3 die de eed aflegden en hun geestelijk ambt mochten blijven vervullen zijn: Petrus Dewée, Theodorus Fijten en Mattheus Eyck-holt. Hun aanhang bij de gelovigen was nihil. Als ze aan het altaar stonden -althans op het hoogtepunt van de kerkvervol-ging - was de kerk omzeggens leeg.
10. Louis Clement Magnée die bij zijn familie woonde in het Bleumerkwartier zwom door vele watertjes. Een tijdlang was hij bijzitter van het (Frans) vrederegerecht te Maaseik maar... in 1797 verbleef hij te Nancy als 'fournisseur' de "l'ar-mée de Rhin Mozelle". Een soort leverancier van het Franse leger... Op zeker moment stonden er 474 ponden schuld te kraaien maar lepe Louis heeft die nooit terugbetaald... Deze 'vreemde vogel' werd te Maaseik gedoopt op 6 maart 1761, als zoon van Simon Magnée en Marie Thérèse de Bormans uit Luik. Na studies aan de katholieke universiteit te Leuven werd hij in 1784 collegiaal kanunnik. Hij voltooide zijn studies te Rome waar hij van 1785 tot 1789 in het Germaans college verbleef. In 1794 legde hij het priesterambt neer en werd een vurige fan van de Fransen. Hij zweerde de 'eed' van haat aan het koningschap en stelde zich na de moord op Dode kandidaat voor kantoncommissaris, doch werd gebuisd. Wel werd hij voorzitter van de municipaliteit en nadien 'maire' (burgemeester) tot in 1805.

Scheiding van Kerk en Staat.

Eén van de doelstellingen van de Franse revolutionairen was de kerk te knachten en van haar overvloed te ontdoen. In het Ancien Régime had de Kerk veel rijkdom, macht en gezag. Bovendien zwommen bepaalde hoge prelaten in de privileges, zonder dat de schatkist daar goed van werd. Zij betaalden geen belastingen...

Die ongelijkheid en overvloed waren een doorn in het oog van de Sansculotten. Een deel van haar rijkdom werd de Kerk dan ook ontnomen, maar sommige Sansculotten kenden geen maat. De priesters, die zich niet naar hun grillen voegden, werden vervolgd. Kruisheer Arnold Coopmans uit Maaseik, het symbool van het anti-Frans verzet, werd op 7 maart 1798 aangehouden om overgebracht te worden naar het Franse eiland Guyana, maar de lepe Kruisheer kon in Tongeren het hazenpad kiezen...

Alle uiterlijke tekens van de katholieke eredienst moesten verwijderd worden, ook het knusse kapelletje op de hoek en het woordje 'heilig' in zoveel teksten. In het voorjaar van 1789 beklom-men de leidcker André Dumont en zijn knecht de toren van de St. Catharinakerk te Maaseik om het kruis er af te halen. Vanop de grond richtte de opgewonden menigte blinkende spiegels, waarin de zon schitterde, naar boven maar... de twee rabauwen stortten niet te pletter... Daags nadien werden de grafkruisen en beelden van Harlindis en Relindis met een smidsehamer ver-brijzeld. Het toppunt was de invoering van een nieuwe godsdienst waarin de Godin van de Rede ten tonele gevoerd werd. Zelfs Robespierre zwaaide het wierooksvat op 8 juni 1794 maar... 20 dagen lager rolde ook zijn hoofd onder de guillotine. Toen kwam Napoleon. Op 16 juli 1801 sloot hij een Concordaat met de Paus. Kerk en Staat werden gescheiden, hetgeen beiden ten goede kwam. Er kwam een godsdienstige pacificatie, maar... de Kerk verloor haar monopolie zodat de deur open stond, voor andere geestesstromingen en godsdiensten. Kruisheer L.J.M.J. Heere, een gedegen historicus, schrijft met Hollandse nuchterheid en koelheid: "Tot aan de Franse Re-volutie was Maaseik een clericale stad vol kerken, kloosters, kapellen en godshuizen, waar men geen tien stappen kon zetten zonder een kanunnik, Franciscaan, Capucijn of Kruisheer te ont-moeten. Binnen een periode van één jaar (1797) werd Maaseik van zijn kerkelijke overvloed be-roofd. De plaats kreeg alzo het uiterlijk van een noord-Nederlands geuzenstadje. Het zou een halve eeuw duren eer het weer iets van die kerkelijke overdaad zou herwinnen".

De afslanking van de Kerk en de hoge kerkdienaars. Ze moesten via de pers pas-seren. (Anti-clericale spotprent bij Pirenne "De Geschiedenis van België).

"Zwart goed"

Kerkelijke goederen die door de Franse staat onteigend werden en vervolgens door 'handige' jongens voor een appel en een ei werden opgekocht, noemt men 'zwart goed'. Het overgrote deel van de toenmalige bevolking durfde geen hand naar deze goederen uitsteken. Zodoende hadden (vreemde) speculanten de baan vrij... Met verontwaardiging sloegen de gelovige zielen deze transacties gade. Meer dan een eeuw kleefde het odium van 'zwart goed' op bepaalde eigendommen, alhoewel Paus Pius VI in het Concordaat met Napoleon had toegezegd dat de opkopers van 'zwart goed' hun goederen mochten behouden. Als tegenprestatie zegde de Franse Staat toe de wedden van de geestelijken voor zijn rekening te nemen, een regel die nog altijd geldt. Te Maaseik werd het Agnetenklooster tot in het begin van deze eeuw aangewezen als 'zwart goed'. De vorige eigenaar François Heyligers, een ietwat scrupuleus vrijgezel, werd er door in gewetensnood gebracht. Bij testamentaire beschikking trachtte de 'goede ziel' bijna twee eeuwen later nog restitutie te plegen... Zodoende kwam het voormalige klooster in het bezit van het groot seminaire van het bisdom Luik. In 1965 kocht notaris Indekeu het complex met bouwgrond aan. Het zgn. 'buitengoed' was toen erg verwaarloosd. Thans is het prachtig gerestaureerd...

Een nieuwe lente, een nieuwe naam (sic): Culturele kring van Maaseik heet voortaan Pater-Sangerskring

Wij schrijven 27 maart 1947. In het bovenzaalte van Hotel Van Eyck zijn een aantal cultuurminnende Maaseikenaren samengekomen om een nieuwe vereniging in het leven te roepen. Nog diezelfde avond schetste Pater Sangers voor de aanwezigen wat de hoofdoelstellingen waren: kennis meedelen aan de medemens in de ruimste zin van het woord, zo heette het. Ook de reorganisatie van het museum dat door architect Daniëls in het leven was geroepen, werd in die eerste blauwdruk opgenomen. Het waren ongetwijfeld nobele, verheven doelstellingen zelfs. Maar de tijd wees uit dat ze haalbaar waren.

In het kader van de Culturele Kring werden congressen georganiseerd, voordrachten, film-avonden en excursies. In Maaseik en omstreken werd de nieuwe vereniging vrij vlug een begrip, zelfs meer dan dat en de charismatische persoonlijkheid van haar voorzitter, Pater Willem Sangers was daar zeker niet vreemd aan. Het stuwende enthousiasme van deze kruisheer-historicus, zijn bijna spreekwoordelijke charme en humor stonden borg voor kwaliteit en internationale uitstraling.

En nu, anno 1990, 43 jaar - boeiende jaren - na die eerste memorabele stichtingsvergadering is de Culturele Kring, de "volksuniversiteit tussen Maas en Rijn", er nog steeds. Springlevend als nooit tevoren. Pater Sangers, haar stichter, animator, promotor en ambassadeur is er niet meer bij. Wij, bestuursleden van de Culturele Kring, weten maar al te goed wat we aan hem hadden en vooral wat we nu aan hem missen. Daarom werd op de bestuursvergadering van 24 januari 1990 beslist om voortaan naar buiten te treden als PATER-SANGERSKRING.

Men kan dit natuurlijk beschouwen als een terechte, ultieme hommage aan

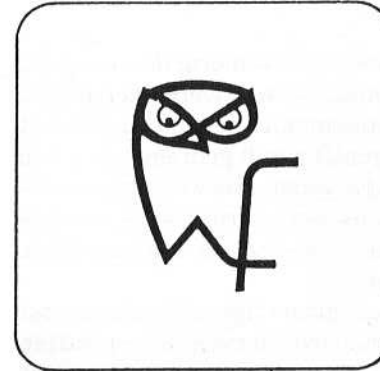
de welhaast legendarische kruisheer. En dat is het ongetwijfeld. Maar dat niet alleen. Op die wijze ook blijven de accenten en de oriënteringspunten van de Kring, zoals ze werden geplaatst tijdens het voorzitterschap van Pater Sangers, operationeel. Maar er is meer: in de schoot van de Kring werd gestart met een commissies voor genealogie, volkskunde en geschiedenis. Daarnaast zijn er de vertrouwde voordracht-avonden en de excursies. Met name de genealogische commissie heeft in zijn startvergadering van 6 maart de basis gelegd van wat in een nabije toekomst, tot een interessante lessencyclus moet uitgroeien. Onder de leiding van Martin Boonen werken de heren Bleukx, Winters, Goossens, Berghmans, Vanwijck, Golsteyn, Corstjens en Stockbroekx samen met Mevrouw Krawinkel, een actief begeleidingsprogramma uit dat zowat iedereen in staat moet stellen aan stamboomonderzoek te doen.

Daarbuiten ziet het programma voor het lopende werkjaar er als volgt uit:

- 11 april: Filmvoordracht INDIA door P. Otte (samenwerking Touring Club)
- 21 april: excursie naar Brussel met bezoek aan de tentoonstelling over de Paaseilanden (een tentoonstelling die tot 29 april loopt)
- 09 mei: excursie naar FORD-Genk
- 13 juni: Voordracht "ROMEINS KEULEN" door G. Janssen. Deze voordracht is meteen een voorbereiding op de excursie van 16 juni
- 16 juni: excursie Keulen
- 14 t/m 18 september: excursie naar Nürnberg met bezoek aan de tentoonstelling "900 jaar Duitse Ridderorde"
- 08 september: excursie naar Loevestein/Heusden o.l.v. J. Knoors
- 19 oktober: Jaarvergadering
- 14 november: Voordracht "MAASEIKER RECHTSPRAAK IN HET ANCIEN REGIME" door M. Boonen
- 12 december: Filmvoordracht door J. De Schutter

Verder wordt er nog voor het voorjaar 1991 een excursie naar het Eifelgebirge gepland. Aan initiatieven ontbreekt het dus niet. Wie vooralsnog lid wenst te worden kan dat na overschrijving van 350 Bfr. op P.R. 000-0481799-97, U ontvangt dan meteen ook het tijdschrift van de Kring, "Sterk als Eyck".

Frankie Hungenaert

De Maaseikenaar Sportief

Het bandeloze leven van Jos Vanderhoven

Varen, vliegen, rijden zonder schroeven, vleugels of wielen kan, sinds de Engelsman C. Cockerel in 1958 de hovercraft ontwikkelde. Sinds enige tijd is 'hoveren' ook een spectaculaire sport. Maaseikenaar Jos Vanderhoven weet daar alles van. Wij zweven even mee.

Voor de wedstrijd: tanken is geen luxe. Een hovercraft drinkt 20l. per 100 km.

Het toestel

Dat een hovercraft een rare machine is die snel en lawaaierig de oversteek Calais-Dover maakt, zal iedereen die al eens een stapje in de wereld zet, beslist weten. Hovercraften als sport is echter een stuk minder bekend, al gaat het principieel over dezelfde toestellen. Een hovercraft wordt gedragen door een luchtkussen en aangedreven door een of meer propellers. De wedstrijdmodellen zijn wel eenvoudiger: een polyester draagvlak met een rok rond + een motor van zo'n 500 cc., goed voor 52 PK, maximum 83 decibel een top van 85 km. per uur, en 20 liter benzine per 100 kilometer.

De piloten moeten helm en reddingsvest dragen, maar ongevallen zijn uiterst zeldzaam: één gebroken arm op 12 jaar tijd is niet overdreven. Hovercraften is dan ook een sport voor de jeugd van 7 tot 77 jaar, zowel te land, te water als in de lucht. De enige natuurlijke vijand is de wind. Een totaal gewicht (machine + piloot) van onder de 200 kg. kan problemen geven inzake stabiliteit en bestuurbaarheid. Tijdens de voorbije winterstormen bleef de hovercraft-geplagd door de wind- dan ook wijselijk binnen.

De sport

Hoe kom je nu aan zo'n exotische sporttak? Door, zoals Jos Vanderhoven, in 1978 met vakantie te gaan in Engeland, een stuk wereld waar nog wel meer vreemde dingen gebeuren. Daar ontdekte Jos dat de sport er verrassend populair was. Sommige secundaire technische scholen hebben zelfs een "bouw je eigen hovercraft" project lopen, en doen met hun leerlingen mee aan heuse (school) competities. De eerste hovercraft werd dan ook in Engeland aangeschaft, en wat later vervangen door een zelfgebouwd toestel. Een nieuwe hovercraft kost zowat 180.000 frank, een bouwpakket 50.000.

De competitie

In het seizoen 80-81 staken de Belgische hovercraftcompetitie en Jos Vanderhoven van wal in een reeks nationale en internationale wedstrijden. Die zijn zowat ingedeeld als bij het autoracen: F1 gaat tot 140 km. per uur, dan heb je de F2 en de S (ingle) categorie, en in die laatste is Jos zeer actief. Een wedstrijd gaat over een bepaald aantal ronden die samen een kwartier mogen duren. De start vindt altijd plaats op het land, de wedstrijd zelf verloopt voor ongeveer 65% op het water. Kampioenschappen worden gewonnen door het hoogste puntenaantal te totaliseren in een reeks wedstrijden, gespreid over een volledig seizoen.

De uitslagen

Vanaf 1984 stapelden de mooie resultaten zich op. Belgisch kampioen in 1984, 8ste op het wereldkampioenschap in Duitsland, 3de op het Europees kampioenschap in 1987 en 88, en tweemaal na elkaar vice-kampioen van Duitsland. 1989 werd een topjaar. Toen kreeg Jos Vanderhoven de kans om deel te nemen aan

Jos Vanderhoven met twee reporters van een lokaal T.V.-Station, in Troy, USA tijdens de wereldkampioenschappen.

het wereldkampioenschap op de Miami River bij Troy, Ohio, U.S.A. Cooper Tires, een bandenfabrikant waar Jos banden mee had, zorgde voor de nodige financiële steun, en Jos eindigde mooi 6de in de S-categorie. Tot nu toe zweefde Jos al in Frankrijk, België, USA, Oostenrijk, Engeland, Duitsland, Bamberg, Düren, Troy, Bad Karlshafen, München, Ohé en Laak... In Maaseik valt er blijkbaar niet veel te zweven. Waarom niet?

De publiciteit

België is klein en alle beschikbare plassen zijn al bezet, zodat hovercraftliefhebbers nergens een plaatsje vinden om te trainen. "Daar komt dan nog bij dat veel mensen vrezen voor geluidsoverlast en milieuschade. Nochtans is het lawaai van de motoren reglementair begrensd op 85 db, dat is evenveel als een wagen. Bovendien heeft de motor geen contact met het water, zodat er van vervuiling absoluut geen sprake kan zijn. Integendeel, zegt Jos Vanderhoven lachend, een hovercraft pompt voortdurend zuurstof in het water, wat het zuurstofgehalte na een race gevoelig doet stijgen. Beter kan het toch niet."

Hier ter stede toonde Marec niet al te veel belangstelling toen de hovercraft-piloten een demonstratie kwamen verzorgen. Het resultaat was dat de Grindmeren Race in 88 en 89 niet doorging in Maaseik, maar in Ohé en Laak,

Stevensweert. Deze manifestatie, georganiseerd door Philippe Seghers, was een groot succes: talrijke belangstellenden, meer dan 100 deelnemers, en T.V.-opnames zowel door de Vlaamse commerciële zender als de Nederlandse televisie. T.V. is trouwens nooit veraf bij deze spectaculaire sport: al in 1982 maakte de BRT opnames van Jos in Hengelhoef, en hij verscheen ondertussen ook al op het scherm bij de WWF en RTL. De beste herinneringen bewaart hij aan "De eerste, de Beste", een Nederlandse T.V.-reeks uit 1987, waar hij een eerste keer over 5000 eieren zweefde en er 200 brak. In "De heilige koe", een ander Nederlands T.V.-programma, deed hij dit dunnetjes over en brak slechts 2 kleine eitjes. Een vermelding in het Guinness Book of Records" was het resultaat.

Jos en 5000 eieren in "De eerste de Beste".

De ambities

Nog plannen voor 1990? Beslist, lacht Jos. Races in Tsjechoslovakije, Oostenrijk, Duitsland en Nederland liggen nu al vast. En de Duitse kampioenstitel, dat zou heel mooi zijn. En dat zou ook een goede zaak zijn voor de verdere uitbouw van de sport in eigen land.

Arno Latour.

Het Maaseikenaar- schap van Jan van Eyck

Nu Maaseik zich klaar maakt om de 600ste verjaardag van de geboorte van Jan Van Eyck

te vieren, leek het de redactie van de *Maaseikenaar* gepast een overzicht te geven van het historisch onderzoek naar de herkomst van deze meester der Vlaamse Primitieven en de argumenten naast elkaar te zetten die het Maaseikenaarschap van de kunstenaar bewijzen.

Gedurende de laatste honderd jaar zijn er heel wat studies verschenen waarin andere plaatsen deze eer voor zichzelf trachtten op te eisen, doch geen enkele van de aangehaalde argumenten heeft de kritiek kunnen doorstaan.

Wij zullen hier - jammer genoeg - geen nieuwe gegevens aanbrengen en verder meenden wij ons binnen het bestek van dit artikel te moeten beperken tot de vraag naar de herkomst van Van Eyck. Andere problemen, zoals het bestaan en de rol van Hubrecht en Lambrecht zullen dus met opzet buiten beschouwing worden gelaten.

Achtereenvolgens willen we trachten in te gaan op de naam van de schilder, op de eeuwenoude traditie, op de archivalische bronnen en op de taal van Van Eyck.

De naam Van Eyck

In de vroege middeleeuwen heerste er een systeem van éénnamigheid. In de kleine gemeenschappen van de 11de en 12de eeuw volstond de doopnaam om een persoon aan te duiden, en hem te onderscheiden van zijn dorpsgenoten. Van de jonge Godgewijde maagden die in deze noord-oosthoek van ons land aan de bakermat van christendom en beschaving stonden, weten wij alleen dat ze *Harlindis* en *Relindis* heetten.

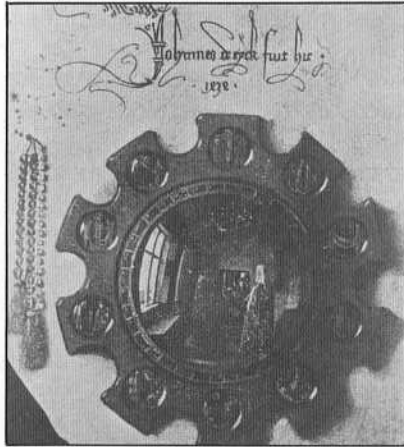
De geniale satiricus die *Van den Vos Reynaerde* dichtte, heette *Willem* en onze grootste mystieke dichteres is ons bekend gebleven als *Hadewych*.

De noodzaak tot verdere differentiëring ging zich eerst stellen toen vanaf de 13de en 14de eeuw door de groei der leefgemeenschappen en de toenemende bevolkingsconcentratie, aanvankelijk in de steden later ook op het platteland, de kansen op gelijknamigheid toenamen.

De toenaam die zodoende noodzakelijk werd, was aanvankelijk de voor de hand liggende aanduiding van de plaats van herkomst. Zeker als het inwijkelingen betrof- en die waren overtalrijk in de steeds lokkende steden met hun privileges en vrijheden. Zo kennen wij uit de geschiedenis van onze Nederlandse literatuur uit die periode een *Diederik van Assenede* en een *Jacob van Maerlant*. Uiteraard bestonden er andere mogelijkheden tot vorming van zulke toenaam zoals de toevoeging van de naam of het beroep van de vader, of de toevoeging van een bijnaam, vaak ontleend aan een psychisch of lichamelijk kenmerk van de genoemde. Feit is dat zich in de eerstvolgende eeuwen uit deze toenamen erfelijke familienamen ontwikkeld hebben.

De toenaam van de schilder van Het Lam Gods komt in de schaarse bronnen onder allerlei spellingsvarianten voor zoals *van Eyck*, *van Heyck*, *van der Eecke*, *de Eyck*, *e Eyck*, *de Heich* en zelfs **Tegge**, doch het is duidelijk dat de naam Van Eyck de oorspronkelijke vorm is¹⁾.

Signatuur van Jan Van Eyck
Johannes De Eyck Fuit Hic - 1434

tegenstelling tot het *Vetus Eke* (1245), *Audenecke* (1364) of *Alden-Eyck* (1400). Als aanduiding voor de nieuwe stad echter werd tot ver in de 16de eeuw naast de vermelde benamingen nog steeds de vorm *Eyck* gebruikt. Zo lezen wij nog in 1531, onze grote kunstenaar was reeds lang voordien overleden, de omschrijving *in der stat van Eyck*.

Samengevat mag dus aangenomen worden, dat de naam Jan van Eyck erop wijst dat de schilder uit Eyck afkomstig was, waarmee het probleem echter nog niet is opgehelderd.

De plaatsnaam Eyck in zijn verschillende vormen *Echa* (870), *Eiche* (944) of *Eicke* (1155) vinden wij vanaf de vroegste bronnen als aanduiding voor het klooster dat in de 8ste eeuw door de Heiligen Harlindis en Relindis werd gesticht, en bij uitbreiding voor de nederzetting die zich daarrond vormde. Toen zich echter in de 11de eeuw even ten zuiden van deze nederzetting een nieuw centrum ontwikkelde dat al vlug de oude bakermat in omvang en belang ging overtreffen en dat zelfs in de 13de eeuw stadsrechten verwierf, werd dit nieuwe centrum *Nova villa de Ecke* (1244), *Nova Eke* of *Nieuw Eyck* genoemd. Dit in tegen-

In de Nederlanden zijn er namelijk een tiental plaatsen die diezelfde naam droegen en zelfs enkele honderden in Duitsland waar de naam voorkomt onder de vormen *Eich* of *Eick*.

Een aanwijzing voor de Oostnederlandsche herkomst geven ons echter de voornamen van de twee broers die Jan van Eyck volgens sommige auteurs zou gehad hebben: *Huibrecht* en *Lambrecht*. Beiden hadden blijkbaar een patroonheilige die in het Bisdom Luik, waartoe Maaseik behoorde, bijzonder vereerd werden. *Lambertus*, overleden in 705, was namelijk bisschop van Tongeren en *Hubertus*, overleden in 727, was bisschop van Maastricht en later van Luik.

En niet alleen de namen zelf, doch ook de spellingsvormen waaronder ze in de akten voorkomen, wijzen op een Oostnederlandse herkomst. Zo is er sprake van Meester *Luberecht* (1424), Meester *Ubrecht* (1425), Meester *Hubrecht* (1426) en van *Lubrecht van Heycke* (1426). De befaamde naamkundige Jan Lindemans heeft erop gewezen dat de vorm *Lubrecht* inderdaad Limburgs is. In West-Vlaanderen zou de vorm *Lobrecht* moeten zijn.²⁾

De traditie

Een tweede, belangrijke aanwijzing voor de Maaseiker herkomst van Jan van Eyck vormt zonder twijfel de eeuwenoude traditie, niet alleen te Maaseik zelf doch ook elders.

Nauwelijks 150 jaar na zijn overlijden in 1441 vinden wij reeds de neerslag van deze traditie en wel in de geschriften van *Lucas de Heere*.

Lucas de Heere (1534-1582), schilder en humanist van Gent schreef ter gelegenheid van de plechtige samenkomst der Kapittelheren van de Orde van het Gulden Vlies in 1559 een ode ter ere van de grote schilder, een ode die hij enkele jaren later in 1565 publiceerde in zijn dichtbundel *Den Hofen Boomgaard der Poësen* en waarvan het enige bekende exemplaar wordt bewaard in de universiteitsbibliotheek van Gent. Voor ons doel is het vooral de uitvoerige titel van dit gedicht die van belang is:

*Een lof en prijs des wercks, dat S. Ians in Capell es
Van schilderien, gemaect, by die Meester Ian hiet
Gheboren van Maeseyck, te recht een Vlaensch Apelles:
Leest neerstich, wel verstaet, en op het werck dan siet.*

Uit het lange gedicht dat we onze lezers besparen willen, laten wij echter nog twee belangrijke fragmenten volgen. In een eerste vraagt de dichter zich af hoe het mogelijk is, dat zulk groot talent zijn bakermat kon hebben in het culturele vacuum dat het Maasland toen was.

*Dat zulk een schoon nieuw Const, soo heel volmaect begint?
Van dees Maeseyckers twee, en weet men niet t'orconden.
Wie dat hun Meester was, 't bescheyt men niet en vindt. (v.66-68)*

Over het vroege sterven van de kunstenaar zegt de dichter.

*Van deser weerelt vroegh dees edel bloeme schiedt,
Die uyt soo slechten Stadt, uyt Maeseyck is becleven,
Te Brugge t'lichaem rust, daer hij sijn leven liet (v.77-79)*

Om alle misverstand te vermijden, dient er hierbij op gewezen dat het woord-je *slecht* in de 16de eeuw nog *eenvoudig* betekende.

Een tweede bewijs voor het vroege geloof in het Maaseikenaarschap van Jan Van Eyck vinden wij in de geschriften van de patricische en bereisde memorialist uit Gent *Marcus van Vaernewijck* (1518-1569). Uit diens werk *Nieu Tractaet en curte beschrijvinghe van dat Edel graefscap van Vlaenderen*, gedrukt te Gent in 1562, citeren wij strofe 102:

*In Sente Jans Keercke es een outaer tafel te ziene
So constich van ingiene, pictoriaele practijcke
So dat in gheheel Europê om de waerheyt te bediene
Nauwelic en es te vinden, eene diergheleijcke:
Meester Jan van Eyck hiet den meester publijcke
Van Maeseyc een stedeken in ruudt kempen landt,
In eene rude tijt, ons God desen groote constenaer sant.*

In zijn prozawerk *De Historie van Belgis die men anders noemen mach: den Spieghel der Nederlantscher oudtheyt*, gedrukt te Gent in 1568, weerlegt Vaernewijck in een hoofdstuk gewijd aan het Lam Gods expliciet de bewering van de Italiaanse schilder en kunsthistoricus *Vasari* als zou Jan Van Eyck te Brugge geboren zijn.

*Maer hy was van nativiteyt uyt dat ruyde Kempenlant
van een verworpen stedeke geleghen by der riviere van der Maese
welck stedeke ghewonnen wierdt
van Hertoghe Kaerle die voor Nancy bleef
Met XIII ander stedeken
waer onder oock Ludic die frissche stadt getelt wordt
dit stedeke is ghenoeemt naer die selve riviere Maseyck
waer naer hy ende zijn broeder
toeghenaemt waren van Eyck*

Tenslotte wordt ook in het werk *van die Beroerlicke Tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt, 1566-1568*, door Vaernewijck Jan Van Eyck een Maaseikenaar van origine genoemd.

*Hij was nochtans uut een ruudt landt, uut dat cleen stedekin
Maesheyck, up de Mase ghelegghen, in dlandt van Kempen, ooc
in eenen blenden tijt als dese conste gheheel onder voeten
lach, waeromme hij nog veel meer te verwonderen es.*

Een derde getuige in de rij is *Cornelis Gaillard*. Deze verzamelde tussen 1549 en 1563 teksten van grafschriften uit het Gentse en deze verzameling is onder de titel *Epitaphiarium* bewaard gebleven in de universiteitsbibliotheek van Gent. Uit dit werk citeren wij de volgende tekst:

*Hij (Jan) was de jongxten broeder van Hubert die deze outaer taefele
begonnen hadde; sij waren van gheboorte uut de Kempen uut het dorp
Maeseyck, waerduere zij den naeme ghecreghen hebben van Eyck, omtrent de
Moselle ghelegghen. (sic!)*

De laatste doch waarschijnlijk ook meest bekende auteur die het Maaseikenaarschap van Jan Van Eyck kracht bijzet is de Vlaamse schilder-schrijver *Carel Van Mander* (Gent 1548-1606) in zijn werk *Het leven der vermaerde doorluchtighe schilders des ouden en nieuwen tijds*, beter bekend als *Het Schilderboeck*.

In dit voor de kunstgeschiedenis zo kostbare werk waarvan de eerste druk te Haarlem verscheen in 1604 schreef Van Mander

*...want dat de vernuftighe Griecken, Romeynen noch ander volcken noyt
hoe seer soeckende- ghejont is geweest te vinden dat heeft te voorschijn ge-
bracht den vermaerden Kempischen Nederlander Ioannes van Eyck wel-
ken is gheboren op de heerlijkhe riviere de Mase dewelcke om dese eere
te wedden heeft tegen Arnus, Padus en den moedighen Tyber: om dat aen
haeren Oever is sulck licht ontstaen en so claer blinckende datter het
Const-lievende Italien al verbaest heeft moeten nae omsien...
...Het is te achten dat in soo vroeghen tijt daer in dien rouwen oft eensae-
men hoeck landts weynigh Schilders oft eenigh goet voorbeeldt van Schil-
derije most wesen...*

Zo zien we dat de Maaseiker traditie zich kan beroepen op vier auteurs, allen Westvlamingen en die dus moeilijk van Maaslands chauvinisme kunnen beschuldigd worden⁽³⁾. Volledigheidshalve kan hieraan worden toegevoegd dat deze traditie uiteraard ook te Maaseik leefde. Dit blijkt overduidelijk uit de beslissing van het stadsbestuur in 1608 om het Schilder-Boeck van Carel van Mander aan te kopen *omme tselve te behalden tot eyn ewige gedechtenisse*⁽⁴⁾.

Titelpagina van het Schilder-Boeck dat in 1608 door de stad Maaseik werd aangekocht.

Archivalische gegevens

Het was eerst vanaf het midden der 19de eeuw dat nauwkeurig onderzoek van bepaalde archiefbronnen meer gegevens begon te verstrekken over het leven van de schilder Jan Van Eyck.

In 1848 verscheen namelijk de eerste publikatie van *Graaf de Laborde*, het resultaat van een minutieus onderzoek van de 14de eeuwse rekeningen van de Hertogen van Bourgondië⁽⁵⁾.

Uit deze en andere gegevens kon men zich voor een eerste maal een zij het onvolledig beeld vormen over het leven van de schilder. Zo werd vastgelegd dan Jan Van Eyck als hofschilder en vertrouwensmans (kamerdienaar) in dienst is geweest van Jan van Beieren, graaf van Holland.

Deze Jan van Beieren, telg van een der invloedrijkste geslachten in het toenmalige Europa was op nauwelijks 16-jarige leeftijd tot Prins-Bisschop van Luik verkozen in 1390.

In 1417 echter nam hij ontslag als elect van Luik om als erfgenaam van zijn broer Willem IV het gezag over het graafschap Holland en Zeeland op te eisen. Bronnen ontbreken die ons zekerheid verschaffen op welke wijze Van Eyck in dienst trad van de Graaf, doch onwaarschijnlijk is het niet, dat een jonge begaafde kunstenaar uit Maaseik zijn opleiding in de schilder- en tekenkunst te Luik genoot - Maaseik behoorde immers tot het Luiker Land- en daar door de Prins-Bisschop wegens zijn uitzonderlijk talent was opgemerkt en in dienst genomen.

Wat er ook van zij, documenten bewijzen dat Jan Van Eyck in de periode 1422-1424 in het grafelijk paleis van Den Haag werkte.

Na de dood van Jan van Beieren in 1425 trad Jan Van Eyck als schilder en *varlet de chambre* in dienst van *Philip van Bourgondië*, een der machtigste en rijkste vorsten van zijn tijd. Jan Van Eyck verbleef in de volgende jaren eerst in Rijsel en later in Brugge en werd door Philip de Goede, wiens vertrouwensman hij werd, al vlug belast met belangrijke diplomatieke missies.

A Johannes de Eick, varlet de chambre et peintre de mondit seigneur la somme de quatre vins une livres, cinq solz, du prix de XL gros, monnoye de Flandres, la livre, laquelle du commandement de mondit seigneur lui a esté paiée baillée et délivrée comptant, tant pour faire certain pèlerinage que mondit seigneur pour lui et son nom a ordonnée faire, dont autre déclaration il n'en veult estre faite comme sur ce que, par idelui seigneur, lui povoit estre deu, à cause de certain loingtain voiage secret que semblablement il lui a ordonné faire en certains lieux que aussi ne veult aultrement déclarer, si comme il appert par mandement de descharge sur ce fait donné à Leyden, le XXVI jour d'aoust, l'an MCCCCXXVI.

In het Nederlands vertaald: Aan Jan Van Eyck, kamerdienaar en schilder van Zijne Hoogheid de som van 81 pond en 5 stuivers tegen 40 groten Vlaams geld het pond, die hem op bevel van Zijne Hoogheid betaald werden voor verre reizen met geheime opdrachten.

In 1428 nam Jan Van Eyck zelfs deel aan een uiterst belangrijke diplomatieke zending naar Portugal om aldaar in naam van de hertog de hand te vragen van de dochter van koning *Jan I*, een zending die trouwens meer dan anderhalf jaar duurde.

Omstreeks 1432 bereikte Van Eyck het hoogtepunt van zijn faam, toen hij in Brugge zijn meesterwerk *Het Lam Gods* voltooide. De hertog bezocht hem bij die gelegenheid persoonlijk en met een groot gevolg in zijn atelier en kort daarop verleende Filips de schilder een jaarpensioen. Toen de rekenkamer van Rijssel tegen deze uitgave bezwaren opperde, hield de hertog voet bij stuk en het jaargeld voor Van Eyck werd daadwerkelijk uitbetaald.

Datzelfde jaar kocht Jan Van Eyck een huis te Brugge en het jaar daarop in 1433 trouwde hij in dezelfde stad met *Margaretha*. In 1434 werd zijn eerste kind geboren en de hertog was peter. Bij de doop liet deze zich vervangen door zijn hoveling *Sieur de Chargny*. Als doopgeschenk schonk de hertog 6 zilveren bekers zoals we in de rekeningen kunnen lezen. Een tweede kind werd geboren in 1435 en in 1436 ondernam Van Eyck weer reizen in opdracht van Philip de Goede.

Een vermelding, die in de optiek van dit artikel echter belangrijk is, werd ontdekt door de bekende Engelse kunsthistoricus *Weale* die in het Brugse Vreemdelingenregister uit de 15de eeuw volgende notitie vond⁽⁶⁾.

Reçu le 9 septembre de Janne Tegghe né à Maasheic au pays de Liège 12 livres en vieille monnaye, donc 10 livres.

Of vertaald: Op 9 september 1433 ontvangen van Jan Tegghe geboren te Maasheic in het Land van Luik de som van 12 pond oud geld of 10 pond. De voormalige Maaseiker Deken *D. Kubben* die voor het verleden van zijn parochie een grote belangstelling koesterde, schreef met recht in verband met deze vermelding dat de naam Jan Tegghe een typische Westvlaamse vervorming is wegens de lokale K-G-wisseling en dat wij hier derhalve Jan d'Eycke moeten lezen.

Vanaf 1436 komt de naam Van Eyck nog zelden voor in de hertogelijke rekeningen, totdat 8 jaar na zijn overlijden, dus in 1449 de registers een uiterst belangwekkend gegeven vermelden. Van Eycks dochter *Livina*, ze was toen 14 à 15 jaar vermits ze ofwel in 1434 ofwel in 1435 geboren werd, wilde in het klooster treden, doch ze beschikte niet over de noodzakelijke financiële middelen voor haar bruidsschat. Toen ze zich in haar nood tot de hertog wendde, bood deze haar zonder dralen de nodige hulp aan, zoals uit volgende vermelding uit de registers der Rekenkamer blijkt.

*A Lyevine Van der Eecke, fille dus feu Jehan Van der Eecke, jadiz pain-
tre, varlet de chambre de Monditseigneur, pour don que Monditseigneur
lui a fait pour une fois, pour Dieu et aulmosne, pour soy aidier à se met-
tre religieuse en l'église et monastère de Mazeck au pays de Liège...*

*XXIIIJ livres... par Mandement donné à Bruxelles le XIIIJ février l'an
MIL IIIJ XLIX*

Of vertaald:

*Aan Livina Van Der Eecke, dochter van zaliger Jan van der Eecke, voor-
malig schilder en kamerdienaar van Monseigneur, als eenmalige gift van
Monseigneur, uit liefde tot God als aalmoes geschonken om haar te hel-
pen als kloosterzuster te worden opgenomen in de kerk en het klooster van
Maaseik gelegen in het Land van Luik: 24 pond.*

Wat ons bij het lezen van deze notitie het meest treft, is wel dat een jong meisje uit Brugge, wanneer ze in het klooster wil treden, haar keuze laat vallen op het verre Maaseik, gelegen buiten de toenmalige landsgrenzen van het hertogdom Bourgondië. Een stadje dat voor de bewoners van het wereldcentrum Brugge een grote onbekende was.

Deze keuze kan alleen maar verklaard worden door banden van herkomst die haar vader en haar familie met datzelfde Maaseik onderhielden.

En nog is ons verhaal niet af.

Blijkbaar trad dezelfde Livina kort nadien te Maaseik in het klooster der Zusters Agneten, want in een bewaard gebleven inventaris van datzelfde klooster uit 1480 wordt ze vernoemd wanneer er melding wordt gemaakt van twee kazuifels die door haar vader aan het klooster werden geschonken.

*Dit sijn de casufelle die in onse kerke sijn...
ende rode syden met guelden bloemen ende eyn blauwe damaste, van suster
Levyneñ vader...⁽⁷⁾*

Mogen wij uit deze vermelding afleiden dat Jan Van Eyck, de vader van zuster Livina, gedurende zijn leven contacten onderhield met zijn verre geboorteplaats. Wij zullen over dit alles nooit volstrekte zekerheid krijgen. Doch feit is dat al de aanduidingen te evident zijn. Behalve de naam van de befaamde schilder en de eeuwenoude getuigenissen van zijn Maaseikenaarschap, pleiten vooral de schaarse archivalische vermeldingen voor de opvatting dat Jan Van Eyck een Maaseikenaar was⁽⁸⁾.

De taal van Van Eyck

Jan van Eyck heeft voor zover bekend drie eigenhandig geschreven getuigenissen nagelaten. Vooreerst is er zijn lijfspreuk, vervolgens een opschrift op de lijst van één zijner werken en tenslotte enkele kleuraanduidingen op een tekening⁽⁹⁾.

De lijfspreuk van Van Eyck kunnen we lezen op de beschilderde lijsten van

het *Portret van de Man met de Rode Tulband* (1433) bewaard in de *National Gallery* in Londen, van de *Heilige Maagd met het Kind* (1433) in de *National Gallery* van Melbourne, op het werk *De Heilige Maagd bij de Fontein* (1439) in het Koninklijke Museum van Antwerpen en tenslotte op het *Portret van zijn Echtgenote* (1439) in het Stedelijk Museum van Brugge. Op al deze werken staat te lezen

• **ALS · ICH · XAN ·** •

De spreuk is steeds geschreven in kapitalen, doch merkwaardig genoeg in een mengsel van Latijns en Griekse lettertekens, waarbij de Griekse lamda L voor de L staat, de sigma C voor de S en de kappi X voor de C. Hiermee rekening houdend dient de spreuk dus als volgt gelezen te worden
ALS ICH CAN.

Over de idee achter deze lijfspreuk hebben heel wat verschillende uiteenlopende interpretaties het licht gezien, doch voor de hand liggend lijkt ons dat de kunstenaar wil zeggen dat hij zijn taak zo goed mogelijk, naar best vermogen, wil verrichten. Wat ons echter binnen het bestek van dit artikel meer interesseert is het feit dat het persoonlijk voornaamwoord *ICH*, door Van Eyck gebruikt, duidelijk Limburgs is.

Man met de tulband. Op de lijst boven: ALS ICH XAN.

Wij weten immers dat ten oosten van wat de dialectologen de *Urdinger-Linie* noemen, het voornaamwoord *Ik* als *Ich* of *Iech* wordt uitgesproken. Dit *Ich-gebied* omvat geheel de provincie Belgisch-Limburg behalve Lommel. Dat de moedertaal van Van Eyck derhalve het Limburgs was mag dus als zeker aanvaard worden.

Meer informatie verschaffen ons de notities, door de schilder eigenhandig aangebracht op een tekening, een voorstudie voor het portret van *Kardinaal Nicolaas Albergati*, jarenlang bewaard in het Prentenkabinet van Dresden, terwijl het schilderij te bewonderen valt in het

Kunsthistorisch Museum van Wenen. De notities op de tekening hebben betrekking op de kleurschakeringen die Van Eyck op het schilderij wilde gebruiken. De tekst, in zoverre toen nog leesbaar, werd reeds in 1908 door de Engelse kunsthistoricus W.H.J. Weale gecopieerd en gepubliceerd⁽¹⁰⁾.

Wij laten hier de lezing van Weale volgen.

*van den voorhoofde... vryssche und die nase sanguynachtich
...ten hair clair bleicachtich
wratte purperachtich
van den augen...
swart um...
bruyne geelachtich und witte blauwachtich...
die um seiden witten bleecachtich... hecheren...
van seiden... ich en ...lachtich...
beym anziens...
es of... lachtich...
die lippen zeer witachtich...
purper, die stuppele van den baerde... heel grysachtich
brat door sachtich
raadachtich*

Ook in deze, jammer genoeg fragmentarische tekst, vallen duidelijk de Limburgse schrijfwijze en de Limburgse klanken op.

In het Limburgs bleef onder andere de Westergermaanse *ai* een tweeklank (ei) zoals te lezen in *bleic* voor bleek.

Ook de spelling *stuppele* voor stoppele is Limburgs. Het woord *auge* voor oog is Oost-Nederlands en moet gesitueerd worden ten oosten van de lijn Bocholt, Reppel, Meeuwen, As, Diepenbeek, Wellen en Borgloon.

Hetzelfde kan gezegd worden van het woord *nase* voor neus dat alleen voorkomt ten oosten van de lijn Bocholt, Hechtel, Zonhoven, Kermt, Sint-Truiden, Landen.

Ook de vormen *um* voor *om* en *und* voor *en* komen reeds in de vroegste Limburgse teksten voor.

Zo zien we dus dat ook de karige, bewaard gebleven gegevens over de taal van Van Eyck de eeuwenoude traditie bevestigen dat de meester van de Vlaamse gotiek van Maaslandse herkomst is.⁽¹¹⁾

Besluit

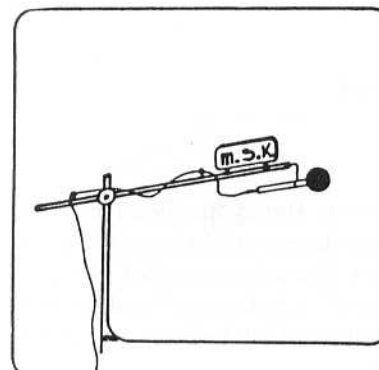
Misschien vinden sommigen bepaalde argumenten afzonderlijk niet doorslaggevend. De naam van de schilder, de eeuwenoude traditie of de door hem gebruikte taal, ze bieden geen mathematisch, onomstotelijk bewijs dat Maaseik een kunstenaar van zulk formaat heeft voortgebracht. Doch de totaliteit, de

optelsom van de aangehaalde argumenten en gegevens werpen zoveel gewicht in de Maaseiker schaal dat andere beweringen de kritiek nauwelijks kunnen doorstaan. En daarbij zijn er de originele vermeldingen in eigentijdse documenten die zich duidelijk voor de Maaseiker herkomst uitspreken. En trouwens de vaak zwakke en soms onzinnige bewijsvoering van auteurs die voor Van Eyck een andere plaats van herkomst opeisen, vormen op zichzelf reeds een bewijs te meer dat het standbeeld van de beroemde schilder terecht op de Maaseiker markt prijkt.

Martin Boonen

Geraadpleegde werken.

- (1) Kubben P. Rondon de Familienaam der Gebroeders Van Eyck. Dietsche Warande en Belfort, 1920, p. 303-309.
- (2) Lindemans, Dr. J. Naamkunde als Hulpwetenschap. In: Verslagen en Mededelingen, 1954, 5, nov-dec. p. 749-753. Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.
- (3) Het geloof in het Maaseikenaarschap van de beroemde schilder leidde ook wel eens tot merkwaardige staaltjes van linguïstische acrobatiek. Zo beweerde een onbekend auteur in een artikel gepubliceerd in het voormalige weekblad Maas- en Kempenbode (2.10.1920) dat de beroemde spreuk van Van Eyck "Ase ich kan" een versluierde aanduiding van zijn herkomst zou bevatten. Voeg namelijk, aldus de auteur vóór de spreuk een -m- en erachter -us- bij en men krijgt "Maaseichkanus" wat niets meer of minder zou betekenen *Maaseikenaar*. Jammer echter dat deze spits-linguïstiek berust op een verkeerde lezing van Van Eycks lijfspreuk, zoals verder zou blijken.
- (4) Jan en Hubert Van Eyck. Documenten. Utrecht 1954. Kunsthistorisch Instituut der Rijksuniversiteit.
- (5) Hendrickx, M. Aankoop door de stad Maaseik van een boek waarin de schilders Jan en Huibrecht Van Eyck vermeld worden in: Limburg jg. 48, 1969, nr. 1 p. 35-37.
- (6) De Laborde Leon E.S.J. Les Ducs de Bourgogne. Etudes sur les lettres, les arts et l'industrie pendant le 15ième siècle. I+II, Parijs 1849-1851.
- (7) Weale W.H. James. The Van Eycks and their art. London 1928. Reprint.
- (8) Inventarium Conventus Sororum Sae Agnetis Maeseeyck. Handschrift 21941. Kon. Bibliotheek Brussel.
- (9) In een handschrift thans bewaard in de bibliotheek van het Ruusbroeck-genootschap te Antwerpen waarin een lijst voorkomt van alle Maaseiker Agneten voor de periode 1470-1500 worden volgende namen vermeld: Suster Margriet Van Eyck en Suster Gertruyd van Eyck. De conclusie dat ook deze twee religieuze familieleden van Jan van Eyck zouden zijn, lijkt ons echter niet verantwoord.
- Zie: Hendrickx F. Een directorium uit het St.-Agnesklooster te Maaseik, mogelijk herkomstig van St.-Luciadal te St.-Truiden. In: Ons geestelijk erfdeel, 56, (1982) afl. 2, p. 184-211.
- (10) Van Puyvelde, Prof. Dr. Leo. De Taal van Jan Van Eyck. In: Verslagen en Mededelingen, 1955, II, maart-april, p. 213-223. Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.
- (11) Weale W.H.J. Hubert en John Van Eyck, p. 61 London 1908.

Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen

1. "'t Is mich get" zag d'n douve, "vreuger krèjde de hane, nów gape ze al-lein nog mer!"
2. Dae haet ein mówl wi-j ein aenjevoet.
(= hij babbelt veel en vlug)
3. Dae haet ein mówl wi-j ein sjöp.
(= hij is brutaal)
4. "Ich wou det ich thoews waas", zag de vos, en hae zóót mèt allebei z'n puuët in 'n klem.
5. Oewt ein olievaat kóns-te geine wiejn tappe.
6. 't Zal gebuure, al mót t'r duvel de kieërs vashawte.
7. "Det zal mich neet mie gebuure", zag de sjelm, wi-j er wóórt opgehanghe.
8. Hae huuët zich 'n brieëm doër ziejn vot trèkke.
(= hij is zeer gierig)
9. Zoe hoeëg de snieë
Zoe hoeëg het graas.
10. Fibbrewari haet altiejd dri-j zoëmerse daag.
11. Zoe gek wi-j e raad.
12. Dao vrit geinen hond broeëd van.
13. Hoeëvaard móöt peijn liëje.
14. Dae kri-jg ziejne lach waal op.
15. Hae begint zich al achter ziejn oeëre te wasse.
(= hij begint volwassen te worden)
16. Vriejdigswaer, sondigswaer,
17. Dae is nog neet druug achter z'n oeëre.
(= hij is nog veel te jong)
18. Vreug graas, gei graas.
Laat graas, zat graas!
19. Paose vreug of Paose laat,
Paose druug de zoëmer aan zie gaat!

20. Det is n'n aafgelekedde boëterham.

(= twee keer getrouwd)

21. Zate luuj en klein kènjer zègke de waarheid.

22. Eedr'n heilige ziejn kieërse.

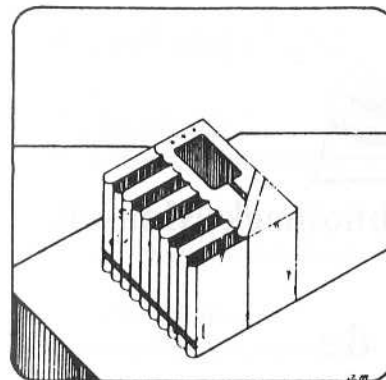
(= geeft de keizer...)

Dank voor de vele reacties op onze laatste oproep. Het is opvallend dat veel reacties komen van Maaseikenaren die niet meer in onze stad wonen. Volgens enkele stadsgenoten en volgens Alb. Dreessen (Lanaken) zou het gezegde "Hae hilt z'n sjroewte (= kalkoenen) aan de kant" betekenen: "veel praten, maar niks uitvoeren of niet meehelpen". De uitdrukking bestaat ook onder de vorm "Z'n sjroewte aan de kant trèkke".

Tony van Wijck

Maastrichtersteenweg 11

B-3680 MAASEIK

Diksjenaer van 't Mezeikers

"Cultuur is datgene waarvan we ons te laat bewust worden dat we het verloren zijn!"

Deze keer zullen we onze rubriek kort houden: er is meer dan voldoende tekst voor deze "Maaseikenaar". Wij zullen ons beperken tot enkele ingezonden aanvullingen op c/q verbeteringen van onze laatste "Diksjenaer" (jg. 1990 nr.1), waarvoor onze hartelijke dank.

"Voewlgebreujd", zou volgens enkele Maaseikenaren (o.a. Dr. Jos Stryckers van Gent en Pierre Tilmans van As) het volgende betekenen: onvoldoende bebroede eieren die hierdoor rot geworden zijn.

Dr. Jos Stryckers voegt eraan toe:

In mijn vrijertijd (nog in de oude, goede betekenis van het woord) wist mijn toekomstige schoonmoeder, nog een echte Aldeneiker boerin, haar dochter te waarschuwen met: "Lègk-em neet te vâöl eier ónger, want hae breujt ze toch mer voewl!" = leg hem niet te veel in de watten, want ge haalt er geen eer van, of: hij zal u maar ontgoochelen, wat ik haar de rest van mijn leven heb moeten blijven kwalijk nemen, want de dochters wisten toen nog te luisteren... Verder vult hij aan:

nr. 19. "Stóffe" heeft dezelfde betekenis als "stuuje" = stoefen, stoffen, pralen. Dit 'stjuuje' maakt weer een uitdrukking wakker: "Stuuje en in de bóks sjiëte geit op eine stool."

nr. 21. In Vlaanderen spreken we van witloof. Witloof is een Hollands produkt, waarmee ze het oorspronkelijke Vlaams karakter van deze teelt verdringen. Loof duidt op het blad (dichterlijk: lover) en lof zwaait men iemand toe of roept vervelende herinneringen op aan de zondagnamiddagen uit mijn jeugd.

nr. 22. "witse" = wijmen

nr. 23. "(aw) zaodreup" = oude vervelende zaag. Lijkt figuurlijk wel op een uitgedragen rapenzaaddrager, waarvan de wortel al voos wordt.

Wordt vervolgd...

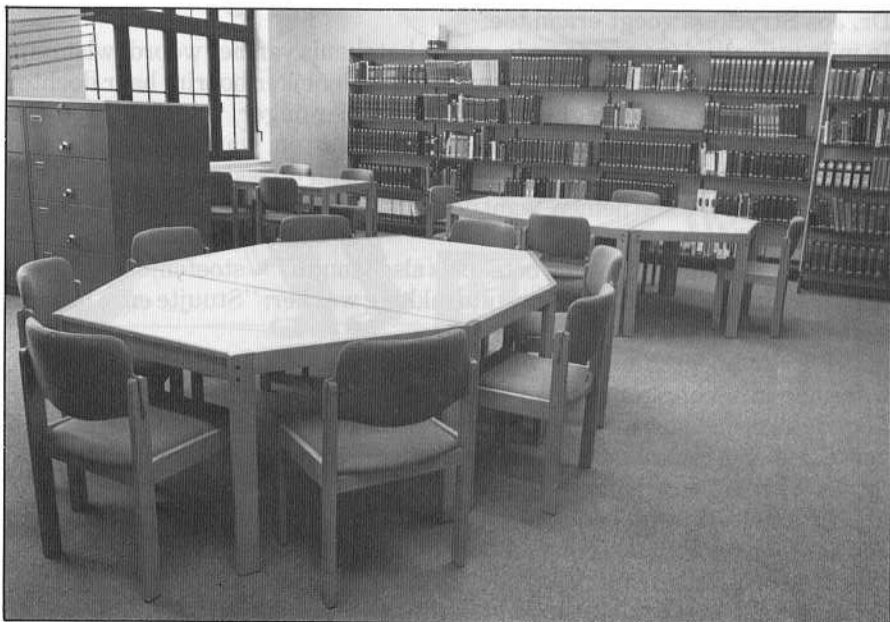
Tony Van Wijck.

Stedelijke Openbare Bibliotheek Maaseik

Eindverhandelingen in de Stedelijke Bibliotheek

Gedurende ruim 15 jaar werd via deze weg herhaaldelijk een oproep gericht om eindverhandelingen af te staan aan de Stedelijk Bibliotheek. Een 50-tal personen heeft tot op heden de oproep beantwoord. Wij vonden het nuttig de lezers van de Maaseikenaar hiervan een overzicht te geven. Vanzelfsprekend hopen wij dat vele huidige, toekomstige en oud-studenten het goede voorbeeld zullen volgen.

Leeszaal in de Stedelijke Bibliotheek.

Overzichtslijst

- HOEKEN Jan
Genealogie, een zinvolle vrijetijdsbesteding, 1975.
- STOCKBROEKX Jos
De haven van Antwerpen van 1792 tot 1914.
- VINCKEN Maryse
Toerisme in Maaseik.
- BROENS René
"De Witte Citadel", een verkenning van het taalgebruik van de Syndicale Artsenkamers - Wijnen en de S.A. Wijnen-Henrard in de Syndicale Berichten, juni 1977.
- COLSON Frank
"Drugs" juni 1978.
- VAN WIJCK Alida
"Kwantitatieve + Kwalitatieve Inhoudsanalyse van de Hartsproblemenrubriek in een Vrouwentijdschrift", juni 1978.
- HEYMANS Hubert
"De Topografie van de Merovingische Grafvelden in Belgisch-Limburg en Maastricht" 1977.
- COENEN Mathieu
"Het motiveren van B.O.-kinderen tot exploratie en emancipatie", 1978.
- PIETERS Lutgarde
"Bruto en Netto eiwitverbruik" 1978.
- COOLEN J.P.H.
"Lawaai en lawaaibestrijding" 1974.
- GOYENS Jos
"Belastingen als financiering van de Sociale Zekerheid", 1979.
- SCHULPEN Josette
"Mijn parochie Aldeneik", 1978.

- HELCHTERMANS Marc
"Pneumatische Low-Cost" Automatie, 1979.
- VERLAAK Dirk
"N.V. Dragetra Maaseik" 1980.
- ERLINGEN Lut
"Fusieproblemen in de nieuwe fusiegemeente Maaseik: onderzoek naar de betrokkenheid van de bevolking", 1977.
- BROECKX Erik
"Maaseik, vergeten parel van het Maasland", 1981.
- NELISSEN Lisette
"De toeristische valorisatie van Maaseik", 1981.
- WOUTERS Guido
De grintwinning in het Limburgse Maasland: Sociaal-Economische betekenis en problematiek.
- BERGERS Jaak
Arnold Sauwen (1857-1938). Leven, werk en betekenis.
- DERHAEG Paul
De bestuurskracht van het lokale bestuur en het licht van de schaalvergroting. Een vergelijkende studie van enkele gemeenten, liggende in het Belgisch-Limburgs en Nederlands-Limburgs Maasgebied.
- MONDELAERS, Ria
Onderzoek naar de noodzakelijkheid van een kinderdagverblijfplaats in de gemeente Maaseik.
- VANSTREELS Frans
De communistische landen in de Belgische pers. Kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de nederlandstalige en franstalige kranten in België. 1963.
- VAN WIJCK Frieda
Allende's beleid in de Belgische pers. Analyse van herkomst, volledigheid en ideologische vooringenomenheid van de berichtgeving in een aantal Belgische dagbladen.

- DAGELEER Karin
Aspecten van de voornaamgeving te Maaseik, 1983.
- DALEMANS Jacques
Bild und Rolle Hausvaters im frühen deutschen bürgerlichen Drama und besondere Berücksichtigung von Gellerts Zärtlichen Schwestern (1747) und Lessings Miss Sara Sampson (1755), 1983.
- HERMANS Diane
Museum kerkschat St.-Catharinakerk te Maaseik, 1981.
- VANDEWEERT-MULDERS Erik
Klaus Mann, Mephist. Roman einer Karriere (1936). Versuch einer literatur- und gesellschaftsgeschichtlichen Einordnung, 1983.
- VAN DINTER Pascale
De grafvondst van de markiezin van Tai Te Ma-Wang-Tui..., 1983.
- VAN SEVEREN Karel
Aspecten van de burgerlijke en strafrechterlijke verantwoordelijkheid van de brandweerofficier, 1983.
- VRINSSEN Peter
"Private banken in België van Haute Banque naar het Staatsbanksyndroom, 1981.
- MINTEN Hilde
De criminaliteit te Maaseik, 1977.
- DIRKS Rob
"Studie van verschillende parameters voor de selectieve "screening" van auxotrofen in halpoïde protoplaskulturen van nicotiana plumbagnifolia viviani, 1981.
- WAHLEN Werner
  - "Het Jagersborg"
  - "Grintwinning langs de Maas te Maaseik"
  - "Studie van "Het Domein Het Luxemburg", 1981.
- CORSTJENS Yvonne
Enkele aspecten van de socio-economische evolutie van Limburg van 1970 tot heden, 1982.

- DAEMEN Mariet
Fictiongebruik in de Openbare Bibliotheek, 1982.
- MERGEAY Jella
Neeroeteren-Opoeteren: kritische analyse van het aanbod aan postkaarten en de relatie van dit aanbod tot de toeristische bezienswaardigheden van deze gemeenten, 1982.
- DEGREEF Bea
Typische boerderijen van Maaseik, 1985.
- DIRKS Rob
Somatic cell genetics of nicotina plumbaginifolia viviani: isolation and characterization of nitrate reductase-deficient and amino acid auxotrophic mutants isolated in haploid protoplast cultures, 1986.
- GERMEAU Peter
Volleybal: De Smash, 1979.
- GOOSSENS Valère
Vindplaatsen van *Torulopsis glabrata*, 1986.
- HONS Carla
De kredietverlening aan de landbouw door CERA, N.I.L.K. en A.S.L.K. tijdens de periode 1970-1985. (1987).
- VANTHOOR Miriam
De werkloosheidsreglementering en de deeltijdse werknemers, 1987.
- CUPPENS Reinhilde
De stad Maaseik tijdens de Middeleeuwen, 1984.
- GERMEAU Peter
Sport, overheid en beleid, 1985.
- GERMEAU Peter
Het optimaliseren van sport- en vrijetijdsvoorzieningen, 1986.
- SCHROYEN Vital
Aspecten van de fusieproblematiek te Maaseik (1970-1982), 1987.
- VANDERSTEEGEN Christel
Fysische geografie van het Bosbeekdal, 1988.

- VANSEVEREN Karel
De provinciegouverneur als vertegenwoordiger van de regering inzake openbare orde en veiligheid, 1989.

Mathieu Daemen

AVM-afdeling (discotheek) in de Stedelijke Bibliotheek.

Willemsfonds Maaseik

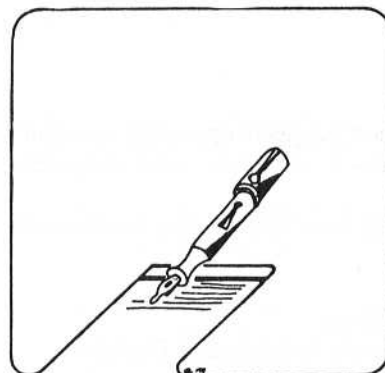
Het cultureel seizoen 1989-1990 bevat tot nu toe al verschillende interessante activiteiten. In november organiseerde het WF, in samenwerking met het provinciaal verbond, de tentoonstelling IMAGO 89, bestaande uit de finalisten van de jaarlijkse wedstrijd voor jonge schilderkunst. De tentoonstelling liep in het Koninklijk Atheneum van Maaseik, en werd geopend door de schepen van cultuur, de heer Dirk Verlaak. 15 januari hield mevrouw Jeanine Leduc, lid van de centrale raad van de ARGO een lezing over de werking van de autonome raad van het gemeenschapsonderwijs. Dinsdag 2 februari organiseerden het Willemsfonds en het Davidsfonds een lezing, getiteld "Sire, geef me honderd dagen", door de heer Hugo de Ridder, hoofdredacteur van de krant De Standaard, en wetstraatjournalist bij uitstek.

Voor 1 mei staat er een uitstap naar Amsterdam op het programma, dit in het kader van het Vincent van Goghjaar.

Van de volgende activiteiten zal u tijdig op de hoogte gebracht worden.

Kandidaat-leden en leden die nog niet in orde zijn met het lidgeld 1990 kunnen steeds 350 frank overmaken op rek.Nr. 335-0141043-51, t.n.v. Willemsfonds Maaseik, p/a Leon Creemers.

Arno Latour

Maaseikenaars publiceren...

Heidi Colsoul publiceerde in de Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst, nr. 92, van de stad Mechelen een eerste deel, (1989), namelijk een oeuvrecatalogus over Lucas Franchoys de Jonge (1616-1681). De werken werden chronologisch gerangschikt en onderverdeeld in drie groepen:

- 1) religieuze kunst;
- 2) mythologische kunst;
- 3) portretkunst.

Deel 2, nr. 93, verschijnt in mei 1990. Wij hopen met de schrijfster dat haar (studie)werk ertoe moge bijdragen dat velen een Vlaamse kunstenaar uit de schaduw van Rubens en Van Dijk beter zullen leren kennen. Trouwens een betere kennis van epigonen zal beslist helpen de betekenis en de draagwijdte van onze grote barokmeesters nog beter te begrijpen en nog juister naar waarde te schatten.

Mathieu Daemen schreef in een rondschriven aan de Maaseiker bevolking bij de opening van de nieuwe gebouwen van de Stedelijke Openbare Bibliotheek een duidelijke historische schets van het bibliotheekwezen in Maaseik aan de hand van de belangrijkste data. Datzelfde schriven bevat naast een welkomstwoord van schepen Dirk Verlaak ook een nauwkeurige beschrijving van het nieuwe complex in de Bleumerstraat en ook van de praktische werking van de bibliotheek en de A.V.M.-afdeling.

Mathieu Segers publiceerde onlangs een dichtbundel nl. "'n Bewasemde Bril". Na zijn verdwijning uit het actieve leven schreef hij deze produkten van rust en nachtelijke stilte. Zij zijn niet bedoeld als grote poëzie, eerder als eerlijke herinneringen aan én een wijze blik over het vele dat een 70-plusser "meemaakte". Oprecht hertekent hij in een soms ietwat te romantische taal het leven dat hem heel wat bood. De hele bundel zit vol melancholie en berusting. De schrijver vierde ook zijn gouden huwelijksfeest met familie, burens en een heuse feeststoet. Wij van onze kant feliciteren ook en wensen hem nog lange en gezonde jaren van rust en toch fijn-bezig-zijn.

Jaak Bergers

Volkskunde

Naar aanleiding van onze vraag naar reclamerijmpjes in ons vorig nummer, ontvingen wij van Zuster Gonzague de volgende bloemlezing van volkspoëzie die wij hier in haar geheel afdrukken.

Wijzelf herinneren ons uit de zestiger jaren de publicitaire slagzin die onze stad veroverde

Pa en Ma
kopen alles bij de Pinta.

waarbij de naam Pinta een afleiding was van de familienaam Pintelon. Een bekend jeugdcafé uit diezelfde anti-autoritaire jaren liet zich hierdoor inspireren en lanceerde de slogan:

Zonder Pa en Ma
gaan we naar de Baccara.

Doch laten wij het woord aan Zuster Gonzague.

Maaseiker reclame - rijmpjes bijeengeraapt door Zr. Gonzague.

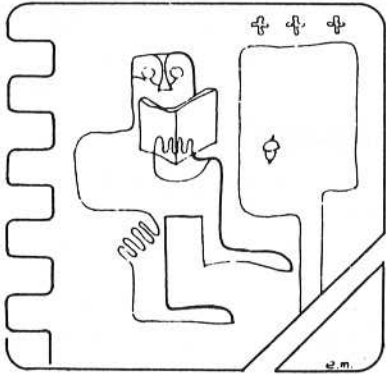
- *Huysmans - Quix,*
vandaag voor geld en morgen voor niks.
- *Bij Peeters - Vande Broek*
vind ik alles wat ik zoek.
- *Bij Peeters, frères et soeur,*
wordt ge geholpen van achter van veur:
in de winkel en in 't magazijn,
in 't groot en in 't klein.
- *Bij Timmermans in de Bazar*
vindt ge alles kant en klaar.
- *Kom naar de Cinema in de "Blauwe Zaal";*
daar is plaats voor elke liberaal.
- *Een paard beslagen bij Jaak van Helmes*
haalt eerste prijzen op elke kermis.
- *Op de Bosstraat, bij Plaghki*
tikken de klokken: een twee drie.

- *Op ene fiets van bij de "Pachter"*
kunt ge rijden naar voor en naar achter.
- *Met schoenen van Voorjans uit de Kerkestraat,*
kan een Maaseikenaar 't heel jaar geen kwaad.
- *Hier woont Leenders, de Swiss.*
Houd uw fatsoen, of ge krijgt van de wis.
- *Logeer in "Hotel Van Eyck, Grand'Place Maeseyck"*
dan noemt iedereen u "rijk".
- *Guillaume Van den Born-Schreurs*
gerieft alle boeren
en zijn vrouw houdt de beurs.
- *In de kruidenierszaak Corstjens-Peeters*
krijgt ge vast en zeker wat beters.
- *Schoofs op de Bosstraat*
bakt het beste "zwart brood"
speculatie en braadworst is daar ook te koop.
- *Op veekoop-man Pa Beunen*
kunt ge voor zaken rustig steunen.
- *Wie groenten en fruit koopt bij Verlaak,*
doet zonder twijfel een goede zaak.
- *Kom kopen "In den Engel"*
voor man en vrouw en bengel.
- *De granen van Firmin Van Haelst*
zijn beter dan op een andere plaats.
- *De brikkenbakkers van Aldeneyck*
zijn wereldberoemd, ver buiten Maeseyck.
- *De suikerbakkers van Maaseik*
worden allemaal ziek... ofwel heel rijk.
- *De "Maeseycker koloniale waren"*
komen bij Van Dinter van ver gevaren.

– *Baron Powis de Tenbossche van Elen
komt zijn kleingeld in Maeseck verdelen (of was het: verteren?)*

Martin Boonen

20 jaar geleden schreef "De Maaseikenaar"...

Als men beroepshalve, gedurende vele jaren al, geconfronteerd wordt met de natuur, met haar geheimen en problemen, met haar verscheidenheid en schoonheid, dan ervaart men hoe snel de aftakeling van ons natuurpatrimonium voortschrijdt, hoe jaar na jaar het biologisch milieu meer en meer vervuult..

Het wordt altijd maar moeilijker voor een biologie-leraar de grote diversiteit aan levend materiaal te vergaren of te laten observeren en zijn lessen zinvol te maken:

- op een paar jaar tijd werden weeral veel levende beken "omgetoverd" tot dode riolen.
- tal van mooie plekje, vindplaats van een typische vegetatie, bestaan niet meer.
- de kraaiachtigen nemen in aantal nog altijd toe; een bewijs dat hun natuurlijke vijanden, de prooivogels, nog steeds met alle middelen worden gedood, hoe onbegrijpelijk dit toch moet geworden zijn. Slechts een drietal voorbeelden zijn dat uit de vele.

Als de ontstellende verarming en vervuiling van de natuur er alleen maar de oorzaak van zou zijn dat wij moeilijker aan onze trekken komen, dan zouden we er niet eens over spreken. Wij kunnen binnen enkele jaren nog altijd foto's en tekeningen tonen hoe het vroeger was.

En de onverschilligheid (om niet te zeggen de vijandigheid) die bij veel mensen nog bestaat tegenover het vraagstuk van de natuurbescherming, zou begrijpelijk zijn.

Minder begrijpelijk wordt het als men inziet dat het gevaar groter is. Alle be-

schikbare media worden in dit natuurbeschermingsjaar 1970 ingezet om ons duidelijk te maken dat de mens zelf in het gedrang komt: zijn ontspanning, zijn gezondheid, ... zijn leven.

Die voorlichting op korte termijn is nodig, omdat NU de verdere vernieling, vervuiling en vergiftiging moet tot staan worden gebracht.

(get. Rik Theuwissen)

Als we dan nu vaststellen dat de politici van vandaag via alle media ook eindelijk wereldwijd aan de alarmbel trekken dan vragen we ons toch af of zij de voorbije twintig jaar soms blind zijn geweest voor al die problemen die ons milieu verloederden en houden we terecht vol angst ons hart vast, maar we blijven hopen op een spoedige kentering.

Herman Hendrix

Oudste inwoners van 3680 Maaseik.

Vanderhallen, Ida C., Opgrimbie
20.02.1888
Mgr. Koningsstraat 12

Cordie, Pauline F.L.H., Maaseik
30.12.1890
Bosstraat 24

Goedermans, Maria H., Maaseik
16.05.1891
Mgr. Koningsstraat 12

Jongen, C.A. Julius, Rotem
13.04.1893
Koningin Astridlaan 35

Schroé, Frans J.H., Maaseik,
16.12.1893
Mgr. Koningsstraat 12

Poukens, Maria H., Maaseik
15.05.1894
Mgr. Koningsstraat 12

Gijbels, Anna A.A., Kaulille
22.04.1895
Koning Albertlaan 51

Jennen, Maria I.E., Rotem
01.05.1895
Venlosesteenweg 190

Vissers, Antonia, Maaseik
07.09.1896
Mgr. Koningsstraat 12

Smeets, Theodoor A., Boorsem
17.09.1896
Mgr. Koningsstraat 12

Schols, Maria C.E., Elen
13.12.1896
Mgr. Koningsstraat 12

Brouns, Maria T.J., Maaseik
27.02.1897
Heppeneert 37

Creemers, Maria H., Bree
13.05.1898
Mgr. Koningsstraat 12

Claessen, Petronella M., Susteren
10.08.1898
Maastrichtersteenweg 7

Vancleef, Maria A.A., Maaseik
29.08.1898
Mgr. Koningsstraat 12

Raets, Mechtildis M.P., Maaseik
14.09.1898
Mgr. Koningsstraat 12

Grard, Victor H.P., Jemappes
24.09.1898
Van Eycklaan 91/20

Gommers, J.H. Lucien, Dusseldorf
16.11.1898
Prinsenhoflaan 23

Indekeu, M. Alice L., Neeroeteren
28.12.1898
Mgr. Koningsstraat 12

Huysmans, Adèle M.L.P., Maaseik
02.02.1899
Eikerstraat 61

Van Esser, Elisabeth M., Kinrooi
08.05.1899
Verloren Kost 16

Voorjans, M. Christina, Stokkem
13.06.1899
Markt 5

Hoeven, A. Helena, Lanklaar
24.09.1899
Mgr. Koningsstraat 12

Bauduin, Elisabeth, Dilsen
19.10.1899
Mgr. Koningsstraat 12

Goedermans, Elisabeth M., Maaseik
07.11.1899
Everstraat 40

Filiaert, Elza F.E., Brugge
10.01.1900
Burgemeester Philipslaan 38

Het adres Mgr. Koningsstraat 12 is dit van het Rustoord voor Bejaarden.

Slotmakers, Anna G., Vroenhoeven
05.02.1900
Izevenstraat 46

Hendrix, Helena M.J., Maaseik,
05.03.1900
Mgr. Koningsstraat 12

Vanhelden, J. Michiel, Opoeteren
22.04.1900
Verloren Kost 50

Sijbers, Anne M.C.E., Maaseik
14.05.1900
Boomgaardstraat 4

Jacobs, Petrus H.E., Genk
28.05.1900
Krekershofweg 15

Reulens, Lambertus T.J., Maaseik
07.08.1900
Mgr. Koningsstraat 12

Janssen, M. Alida, Maaseik
17.08.1900
Koning Albertlaan 18

Vanrossum, Helena T.A.C., Maaseik
16.09.1900
Bleumerstraat 69

Opdekamp, Anna M., Dilsen,
16.11.1900
Mgr. Koningsstraat 12

Cox, Maria E.H., Maaseik,
18.11.1900
Mgr. Koningsstraat 12

Harry Beenders

Postzegelnieuws

De Maaseiker Filatelistenvereniging DE MALPOS nodigt U uit op de postzegeltonoonstelling van haar leden en jeugdleden.

Deze manifestatie zal doorgaan op zondag 13 mei in het Parochiecentrum Maaseik (Mgr. Koningsstraat) van 11 tot 18 uur.

Er is gelegenheid tot ruilen. Allerlei postzegelmateriaal (als albums, vergrootglazen, snijmachientjes, pincetten, enz.) wordt door de club te koop aangeboden.

De toegang is gratis.

Tony Van Wyck

Achterolmen licht een top van de '90-'91 sluiert op

Het Achterolmenseizoen '89-'90 was een voltreffer. Voorstellingen zoals Nonsens, het Nieuwjaarsconcert met Boeykens en Groslot, de kleinkunstavond, het Maastrichts Salonorkest, het N.T.G., e.a. trokken volle zalen en waren van topkwaliteit.

Het is moeilijk om het na zo'n seizoen beter te doen. Toch denken we dat '90-'91 een nog grotere voltreffer kan worden. We hebben in elk geval al voldoende kwaliteitsproducten gecont(r)acteerd.

Omdat we van ons hart geen moordkuil willen maken én omdat u smachtend op meer informatie wacht, lichten we nu (om het met Boudewijn De Groot's woorden te zeggen) een tip van de sluier op.

We openen het seizoen met de helft van Neerlands (vroegere) Hoop in Bange Dagen, Bram Vermeulen, uitstekend op dreef en op toernee met een pracht van een liedjesprogramma.

De nostalgie viert hoogtij in het na jaar want in oktober bieden we u onze tweede kleinkunstavond, met o.a. Miel Cools en Zjef Van Uytzel, aan en december beginnen we met... Boudewijn de Groot.

Ook de toneelliefhebber wordt niet vergeten: hij kan zijn hartje ophalen bij Huwelijk Spel van ARCA, Casanova van DE TIJD, Wortels van het M.M.T., en De Club, van HET FAKKELTHEATER, met dezelfde cast als voor Nonsens.

Omdat de Balletschool van Maaseik in 1991 20 jaar bestaat en we de balletliefhebber daarvan willen laten meegenieten, zijn we aan het onderhandelen geslagen met het Koninklijk Ballet van Vlaanderen. Dit gezelschap weigert al enkele jaren op onze 'te kleine scène' te spelen. Men wil nu echter water bij de wijn doen en de kans is groot dat men het volgend seizoen tweemaal naar Maaseik komt; met een balletvoorstelling en met een musical.

Ook als u van een leuk concert houdt, zit u bij ons goed. Ons nieuwjaarsconcert met Berdien Stenberg zal de oren van menig toeschouwer/luisteraar doen krullen van genot. Een tijdje later, bij ons karnavalconcert zullen, naast het krullen van uw oren, symptomen verschijnen als pijn in de buik veroorzaakt door lachkrampen. Wie daarvoor zorgt blijft voorlopig een verrassing. Wat we wel nog kunnen vertellen, is dat u een maand later weer kunt rekenen op dezelfde verschijnselen, want dan brengt De Nieuwe Snaar zijn Best Of. Zo, we hebben bijna de hele sluier opgelicht en hopen dat u in groten getale zult komen opzetten. Opdat u onze deuren niet platloopt, zetten wij ze alvast wagenwijd open.

Gerrie Geurts.

Rechtzetting

Moderne technologische snufjes als laser-printers, floppy-disks, enz. kunnen blijkbaar niet verhinderen dat van tijd tot tijd de "kemels" dansen".

Een verwisseling van onderschrift bij de foto's op pag. 9 als illustratie bij ons artikel over het 'Klein Kluusterke', was de "bok" die in ons vorig nummer gesloten is. Heel wat lezers, onder wie architect Marcel Hendrickx, maakten ons op deze onnauwkeurigheid attent.

Onze excuses.

Martin Boonen

Heilig Wammesnieuws

Na de prachtige Halfvastenstoet van 25 maart won Kritje Koolen niet alleen de eerste prijs als Einzelgänger, maar ontving hij ook voor zijn vele humoristische bijdragen als buuttereedner op de Carnavalszittingen van het Heilig Wammes, de jaarlijkse Orde van Verdienste.

Hieronder Kritje, die als VOPO over de muur kwam kijken, samen met zijn lieve wederhelft.

Tony van Wyck

In memoriam

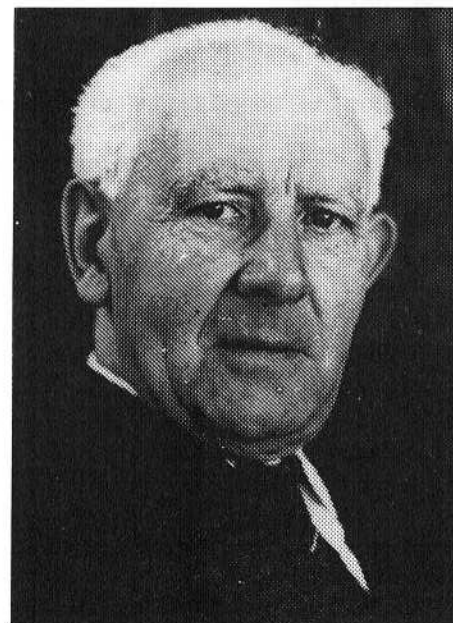
"Het leven is één komen en gaan. Al weten wij dat allemaal, toch verrast ons telkens weer de concrete invulling van die universele levenswet".

Firmin Philips (1919-1990) was een figuur zoals er niet veel meer zijn. Hij wilde niets van het leven missen, kende vele mensen en geloofde in de humor. Zijn carnavalsgroepen van de Bosstraat schreven in binnen- en buitenland geschiedenis. Vermeldde zijn bidprentje niet erg raak: "wij weten dat ge nu hierboven de laatste mop aan het vertellen zijt en dat ge warempel Sint Pieter aan het lachen krijgt."?

Jacques Vancleef (1906-1990), geboren en getogen Maaseikenaar, hield van zijn stad als geen ander. Zijn nostalgische verheerlijking van het Maaseiker verleden, ook van de feiten aan de rand, zal ons bijblijven. Als trouwe medewerker van ons contactblad leverde hij ons geregeld teksten van oude liedjes, die anders zeker zouden zijn verloren gegaan. De groep op de bank onder de lindebomen van de markt, mist voortaan zijn statige figuur en zijn informatieve babbels. Wij kunnen best ook hier weer dankbaar gedenken.

Jaak Bergers

Redactie

Henriette Aendekerk
Harry Beenders
Theo Beenders
Jaak Bergers
Martin Boonen
John Golsteyn
Herman Hendrix
Erik Martens
Gerard Segers
Tony Van Wyck

Medewerkers

Mathieu Daemen
Gerrie Geurts
Zuster Gonzague
Piet Henkens
Frankie Hungenaert
Arno Latour
Donaat Sniijders
Mia Vandesande

Abonnementen (of geschenkabonnementen) steeds verkrijgbaar door storting op nr. 001-0678921-94 t.n.v. 'De Maaseikenaar', Verloren Kost 86, 3680 Maaseik, met vermelding: abonnement of geschenkabonnement voor..... (naam + volledig adres).

Benelux: 300,- fr.

Overige landen: 400,- fr.

Ieder auteur blijft verantwoordelijk voor het door hem ingestuurd artikel.

Geen uittreksel, afdruk of overname uit 'De Maaseikenaar' mag geschieden zonder bronvermelding.

Teksten voor de volgende editie: vóór 1 juni aan
T. Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, B-3680 MAASEIK.

Abonnees worden verzocht hun eventuele adreswijziging mee te delen aan ons redactielid John Golsteyn, Verloren Kost 86, B-3680 Maaseik.
Tel. 011-565758.

Dank voor uw medewerking.

Verantwoordelijke uitgever:

Tony Van Wyck, Maastrichtersteenweg 11 - 3680 Maaseik (B) - Druk Tonnaer Kelpen